

BIBLIOTECA
MINERVEI

E. DE AMICIS

**Vechiul
Seraiu**

TRADUCERE DE
NICOLAE PANDELEA

N°. 155
30 BANI

NUMERE APĂRUTE DIN

BIBLIOTECA „MINERVEI”

a 30 BANI NUMĂRUL

1. M. Sadoveanu. — Duduia Margareta.
2. L. Andreiew. — Guvernatorul.
3. L. Andreiew. — Nuvele.
4. Prosper Mérimée. — Carmen.
5. M. Eminescu — Proza literară.
6. T. Robeanu. — Poezii postume.
7. Alphonse Daudet. — Scriitori din moara mea.
8. Teodor Vărnăv. — Istoria vieții mele.
9. Ioan Slavici. — Spiru Călin.
10. I. Rossignon. — În livadă
- 11—12. I. N. Potapenko. — În slujbă adevărată.
13. N. N. Beldiceanu. — Cea dintâi iubire.
14. Karl Emil Franzos. — Vrajitoarea.
15. C. Negruzzi. — Traduceri în proză.
- 16—17. N. V. Gogol. — Tarass Bulba. Vol. I. și II.
18. Al. G. Doinaru. — Călugărul Gherasim.
19. I. Slavici — Din valorile vieții.
20. Camille Flammarion. — Visuri instelate.
21. Ivan Turghenief. — Povestiri vânătoarești.
22. R. Festeticz. — Țărături bizare.
23. Grazia Deledda. — Valurile vieții.
24. M. M. Muleanu, Hriso-verghi, Cuciureanu. — Scrieri alese.
25. H. S. Olcott. — Catechismul Bisericii Buddhiste Miază-zii.
26. Alphonse Daudet. — I. verneza.
27. Louis Jacolliot. — În țara fahirilor.
- 28—29. Prosper Mérimée. — Colomba. Vol. I. și II.
30. Dr. Andrei Iliescu-Lepezi. — Căsătoria față de știință.
31. O. Pursch. — Maeștri muzicanți.
32. Fridtjof Nansen. — Spre Pol.
33. Artur Gorovei. — Datine noastre la naștere.
34. Guy de Maupassant — Cei dintâi fulgi.
35. Z. Bărsan. — Nuvele.
36. Scarlat Georgescu. — Cartea Poporului sau Drep-turi și Datorii.
37. I. A. Candrea. — Din Bătrâni.
38. A. Dumas-Tatăl. — Strigoii Carpaților.
39. I. Adam. — Voia mării.
40. Victor Anestin. — Stelele.
41. G. Verga. — Fire de țigroaică.

VECHIUL SERAIU

CS
BIBLIOTECA „MINERVEI“

No. 155

EDMONDO DE AMICIS

VECHIUL SERAIU

TRADUCERE DE

NICOLAE PANDELEA

BUCUREȘTI

«MINERVA», Institut de Arte
Grafice și Editură, B-dul Aca-
demiei, 3 — Edgar Quinet, 4

1914

821.131.1-3

821.131.1-31-93=135.7

D26

D:821.131.1

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
„OCTAVIAN COȘA”
CLUJ

1
2009

EDITURA INSTITUTULUI DE
ARTE GRAFICE «MINERVA»

REPRODUCEREA OPRITĂ

852397Y

RI-461

VECHIUL SERAIU

Cași la Grenada, până n'ai văzut încă Alhambra, la Constantinopol și se pare că n'ai văzut nimic, atât cât n'ai pătruns înăuntrul zidurilor vechiului seraiu. De mii de ori vezi peste zi — și din toate punctele din oraș și de pe mare — colina asta înverzită, plină de taine și de făgăduinți, care atrage toate privirile ca un lucru nou, care-ți chinuie închipuirea ca o enigmă, care se vâără în inima tuturor gândurilor tale, așaîncât ajungi de te duci s'o vezi înainte de ziua hotărâtă, mai mult casă te scapi de un chin decât să cauți o plăcere.

Intradevăr, în toată Europa nu e un alt colț de pământ, al cărui nume să treziască în

minte un vâlmășag mai ciudat de icoane frumoase sau înfricoșate ; cu privire la care să se fi scris atâtea, să se fi cugetat, să se fi căutat a ghici atâtea ; care să fi dat loc la atâtea zvonuri nedeslușite și cari se băteau cap în cap și care să fie până și astăzi ținta atâtor curiozități nepotolite, atâtor prejudecăți nebunești, atâtor povestiri ca din basme. Astăzi toată lumea poate străbate înăuntru și mulți ies foarte reci. Poți fi sigur însă că, chiar peste câteva veacuri, când stăpânirea otomană în Europa nu va mai fi decât o amintire și când străzile populate ale unui oraș nou se vor întretăia între ele pe această colină frumoasă, niciun călător nu va trece pe aici fără să revadă în gând vechile chioșcuri împărătești și fără să se gândiască cu invidie la noi, oamenii din secolul al douăzecilea, cari tot am mai găsit prin locurile astea amintirile vii și vorbitoare ale marelui sălaș împărătesc.

Cine știe câți arheologi vor căuta cu răbdare urmele vreunei porți sau vreunui zid prin curtea noilor clădiri și câți poeți vor scri versuri asupra rarilor dărâmături, împrăștiate pe malul mării ! Sau poate că peste câteva veacuri zi-

durile acestea vor fi păstrate cu sfințenie, și învățații, îndrăgostiții și artiștii vor veni să le viziteze, iar viața ca din basme care s'a dus aici, vreme de patru sute de ani, va învia și se va răspândi peste toată fața pământului, în mii și mii de volume și de tablouri!..

Și doar nu frumusețea arhitecturii atrage spre zidurile acestea curiozitatea obștească. Seraiul nu este un mare monument artistic, ca Alhambra. Curtăa leilor din palatul arab face ea singură cât toate chioșcurile și toate turnurile palatului turcesc. Marele preț al Seraiului este, că-i un monument istoric, care talmăcește și luminează aproape întreagă viața dinastiei otomane, care poartă scris pe pietrele zidurilor sale și pe trunchiul copacilor toată cronica cea mai intimă și mai tainică a împărăției. Nu lipsește decât istoria celor din urmă treizeci de ani și a celor două veacuri dinainte de cucerirea Constantinopolului. Dela Mahomed II, care i-a pus temeliiile, pânăla Abdul Medjid, care l-a părăsit, mutându-se în Dolma Bagce, au trăit aicea douăzeci și cinci de sultani. Aici dinastia și-a pus piciorul, deîndată-ce își cuceri capitala europeană, aici se

înălță până în culmea propășirei, aici începu să decadă.

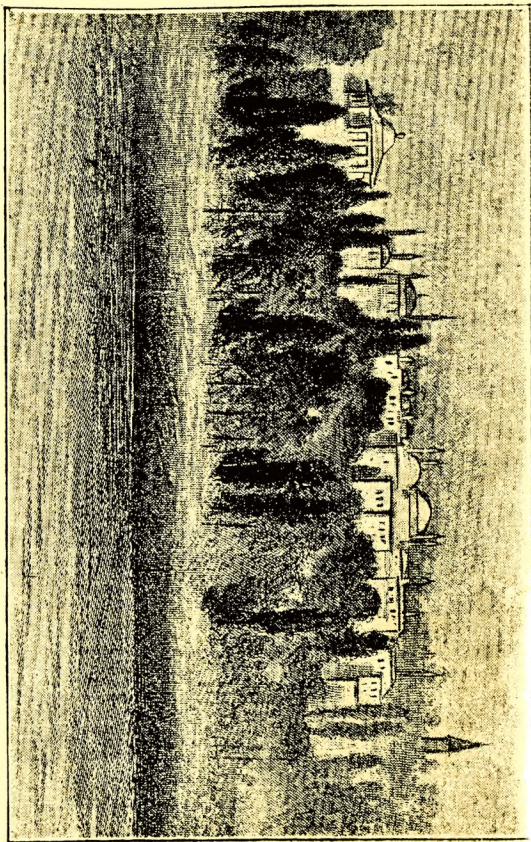
Era totodată un palat, o cetate și-un templu: aici era capul împărăției, aici inima islamismului; era un oraș în oraș, o cetățue augustă și măreață, locuită de-un popor și străjuită de-o oștire, care coprindea înăuntrul zidurilor sale o felurime nesfârșită de clădiri, de locuri de plăcere și de locuri de groază, oraș, câmpie, palate, arsenale, școli, moscheie; în care se țineau lanț petrecerile și măcelurile, ceremoniile religioase și dragostele, solemnitățile diplomatice și nebuniile; în care sultanii se nășteau, erau suiți pe tron, dați jos, puși la'nchisoare, dați morții; în care se urziau ițele tuturor uneltirilor și răsunau țipetele tuturor răzvrătirilor; în care curgea în valuri aurul și sângele cel mai curat al împărăției; în care se râdica în aier sabia uriașă, care scânteia peste capul a o sută de popoare; spre care, vreme de trei veacuri aproape, Europa îngrijorată, Asia bănuielnică și Africa îngrozită și-au pironit privirile, ca spre un vulcan ce fumează, amenințând lumea.

Palatul acesta monstruos e așezat pe colina

cea mai răsăriteană a Stambulului, care coboară lin spre marea de Marmara, spre gura Bosforului și spre Cornul de Aur, pe locul ocupat odinioară de Acropolca Bizanțului, de o parte din oraș și de-o aripă a marilor palate ale împăraților. E cea mai frumoasă colină din Constantinopol și ieșitura de uscat cea mai părtinită de natură de pe tot țărmul european. Două mări și două strâmtoni își dau mâna aici, ca într'un centru; toate marile drumuri militare și comerciale ale Europei răsăritene de aici pleacă: apeductele împăraților bizantini aduceau aicea șuvoaie de apă; dealurile Traciei îl apără de vânturile dela miază noapte; marea îl scaldă de trei părți. Drept perspectivă are dinspre miază-noapte Galata, dinspre Bosfor Scutari, iar înalții munți ai Bitiniei îi închid orizontul dinspre Asia, cu piscurile lor înzăpezite. E un cap singuratic, așezat tocmai la margina mării capitale, aproape stingher, zdravăn și frumos, pe care natura parcă l-a făcut spre a sluji de pedestal unei mari împărății și spre-a ocroti viața dezmiardată și ascunsă a unui domn, aproape zeu.

Intreaga colină e încinsă de un zid înalt

VÂRFUL SERAIULUI

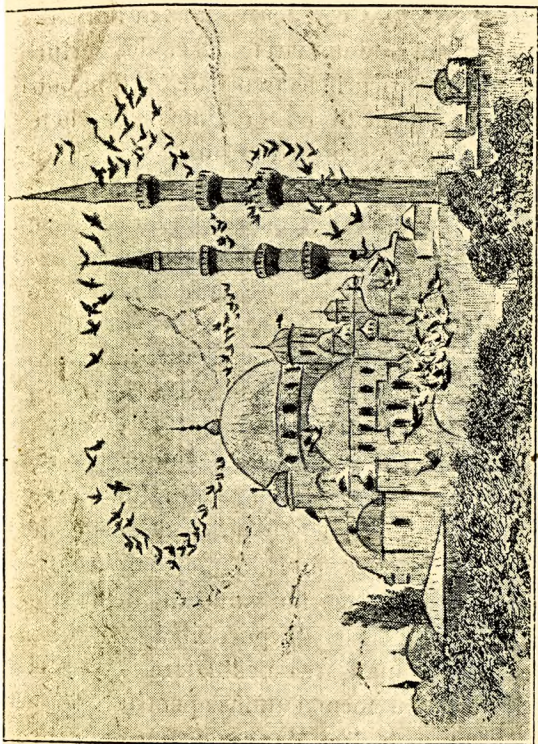
zimțuit, având niște turnuri groase în coastă. Pe țărmul mării de Marmara și dealungul Cornului de Aur aceste ziduri sunt însăși zidurile orașului; dinspre uscat, sunt zidurile rădicate de Mahomed II și cari despart colina Seraiului de aceea pe care se rădică moscheia lui Nuri-Osmanieh, fac un unghiu drept lângă Sublima Poartă, trec pe dinaintea Sfintei Sofii și, descriind o mare curbă înainte, vin de se împreună cu zidurile Stambulului pe malul mării. Acesta e brâul dinafara Seraiului. Seraiul propriu zis se întinde pe vârful colinei, înconjurat la rându-i de alte ziduri înalte, cari alcătuiesc un fel de redută centrală a mării cetăți ce ocupă colina.

A descrie însă Seraiul, așa cum e astăzi, ar fi osteneală zadarnică. Drumul de fier taie de-a curmezișul zidurile din afară; un foc mare, în 1865, a nimicit un mare număr din clădirile lui; grădinile sunt în mare parte pustiite; s'au rădicat după aceea spitale, cazărmi, școli militare; mai multe dintre clădirile păstrate și-au schimbat și forma și întrebuințarea și, deși zidurile principale sunt în picioare și înfățișează pedeantregul forma seraiului vechiu,

micile prefaceri sunt așa de numeroase, iar părăsirea — în care sunt lăsate toate de vreo treizeci de ani — a schimbat așa de mult înfățișarea părților rămase neatinse, încât n'ai putea să descrii cu credință aceste locuri, fără a'nșela până și așteptarea cea mai modestă.

E mult mai bine, atât pentru scriitor cât și pentru cititor, să revedem acest seraiu faimos așa cum era pe vremea cea frumoasă a măririi otomane.

Atunci, cel care putea cuprinde c'o singură privire toată colina, fie dela zimții celui mai înalt turn, fie dintr'un minaret al moscheiei Sfintei Sofii, se bucura de o priveliște ca din povești. În mijlocul albastrului viu al mării, al Bosforului și al portului, în marele jumătate de cerc alb al pânzelor flotei, se vedea uriașa pată verde a colinei, înconjurată cu ziduri și cu turnuri, încoronate cu tunuri și cu sentinele. În mijlocul acestei pete, care era un codru de copaci gigantiți — printre cari albia un vălmășag de potecuțe și sclipiau culorile răzătoare a mii de straturi de flori — se întindea, pe vârful colinei, întinsul dreptunghi al clădirilor seraiului, împărțit în trei

O MOSCHEIE. VĂZUTĂ DE PE MARE.

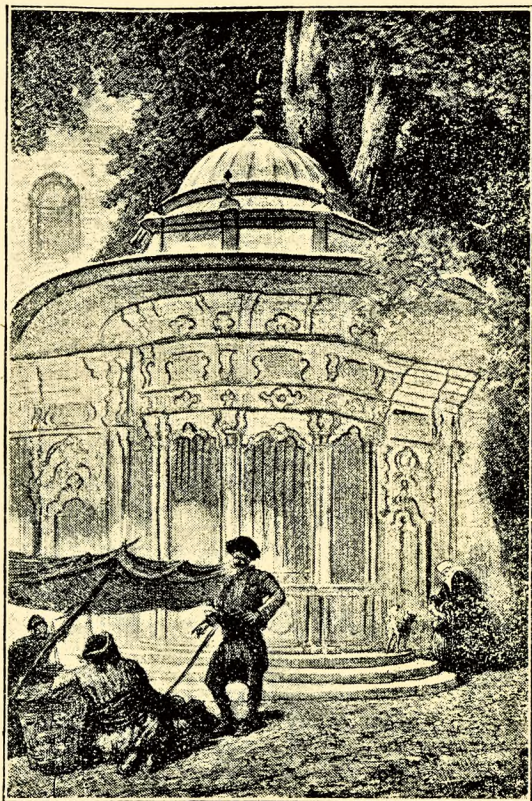
curți mari, sau mai degrabă în trei orășele, clădite în jurul a trei piețe neegale, din cari se înălța o sumedenie nedeslușită de acoperișuri pestrițe, de cerdacuri pline cu flori, de cupole aurite, de minarete albe, de vârfuri aieriene de chioșcuri, de arcuri, de porți monumentale, împleticite cu grădini și boschete și pe jumătate ascunse în frunziș. Era o mică capitală albă, strălucitoare și fără regulă, ușoară ca o tabără de corturi, din care se revărsa nu știu ce voluptos, pastoral și războinic; deoparte, plină de îmbulzeală și de viață; de alta, singuratică și mută ca un cimitir; coala, descoperită pedeantregul și poleită de soare, dincoace închisă oricărei priviri omenești și adâncită într'o umbră veșnică; înveselită de raze orbitoare, înfrumusețată de mii de contraste de strălucire și de întuneric, de culori puternice și de nuanțe nedeslușite, de argint și azur, răsfrânte de marmora coloanelor și de apa lacurilor și însuflețite de stoluri de rândunele și de porumbei.

Astfel era înfățișarea pedinafară a cetății împărătești, nu tocmai întinsă pentru cel care ar fi văzut-o de sus, dar așa de împărțită, de

subtîmpărțită și de încălțită înăuntru, încât slujitori, cari trăiau într'însa de cincizeci de ani, nu nemeriau totdeauna drumul, iar ieni-cerii, cari năvăliau pentru a treia oară înăuntru, tot se mai rătăceau.

Poarta principală era și este până și astăzi Bab-Humaiun, sau Poarta Augustă, care dă în piața cea mică, pe care se rîdică cișmeaua sultanului Ahmed, la spatele moscheiei Sfânta Sofie. E o poartă mare de marmoră albă și neagră, împodobită cu bogate arabescuri, de care se sprijină o clădire înaltă cu opt ferestre, c'un acoperiș ascuțit ; aceasta aparține amestecului acela de stil arab și persan, după care recunoști mai toate monumentele înălțate de Turci în cei dintâi ani după cucerire, înainte de-a fi început să imite arhitectura bizantină. Deasupra pragului se citește și astăzi pe o tăbliță de marmoră inscripția lui Mahomed II : «Alah să păstreze pentru veșnicie slava stăpînitorului ei. Alah să-i întăriască temelile».

În fiecare dimineață poporul din Stambul venia înaintea acestei porți să vadă a cui capete — dintre stâlpii statului și ai curței — căzuse peste noapte. Capetele erau spânzurate de un

CIŞMEAUA SULTANULUI AHMED.

cuiu în două ocnite, cari se văd și fastăzi aproape neatinse, la dreapta și la stânga porții, sau aruncate într'un lighean de argint, lângă care se punea în vază vina și osânda.

Pe piața dedinaintea porții se aruncau leșurile celor osândiți la spânzurătoare. Aici se opriau, așteptând porunca să intre în curtea întâia a seraiului, despărțămintele oștilor de departe, cari aduceau trofeile izbânzilor ; aici se îngrămădiau, pe pragul a tot slăvit, arme, steaguri, capete de șefi și strălucite uniforme însângerate.

Poarta era păzită de o puternică ceată de capigii, fii de bei și de pași, îmbrăcați pompos, cari priviau din înălțimea zidurilor și dela ferestre la alaiul neîntreput de oameni, cari intrau și ieșiau, sau cari țineau pe loc cu latul lor iatagan mulțimea mută a curioșilor, veniți aicea să vadă printr'o ferăstrucă un colțisor de curte, un crâmpeiu din poarta a doua, o umbră cel puțin a acestui palat uriaș și tainic, ținta atâtor dorințe și atâtor spaime. Trecând pe aici, musulmanul habotnic murmură o rugăciune pentru prea înaltul său stăpânitor ; tânărul sărac dar ambițios visa la ziua, când

va călca pragul acesta spre a se duce să primiască coada de cal ; fata frumoasă și gingașă visa c'o nedeslușită nădejde la viața strălucită de cadână ; părinții victimelor își plecau capetele înfiorați ; și în toată piața domnia o tăcere mohorâtă, turburată numai de trei ori pe zi de glasul răsunător al muezinilor din Sfânta Sofie.

Prin poarta Bab-Humaiun intrai în curtea așa zisă a Ienicerilor, care era întâia îngrăditură a seraiului.

Această curte mare ființează încă, înconjurată de clădiri neregulate, foarte lungă și umbrită de mai multe grupuri de copaci, printre cari uriașul platan zis al ienicerilor, al cărui trunchiu zece oameni tot nu-l puteau cuprinde. La stânga vizitatorului e biserica Sfânta Irina, întemeiată de Constantin cel Mare și prefăcută de Turci în arsenal. Mai încolo și de jur împrejur era spitalul seraiului, clădirea haznalei statului, magazia cu portocale, grajdurile împărătești, bucătăriile, căzărmiile capigiilor, tarapanaua și locuințele marilor ofițeri ai curței. Subt platanul cel mare sunt și astăzi cei doi stâlpi de piatră, pe cari

se făcea tăierea capetelor. Pe aici treceau toți cei cari trebuiau să se ducă înaintea divanului sau înaintea padișahului. Era ca un fel de tindă uriașă, pururea deschisă și veșnic plină, în care totul era grabă și învâlmășeală. O sută cincizeci de pitari și două sute de bucătari lucrau în bucătăriile cele mari, pregătind de-ale gurii pentru familia fărăde sfârșit, «care mânca pâinea și sarea stăpânului». De partea cealaltă zoriau străjile și slujitorii, cari se prefăceau bolnavi pentru a fi îngăduiți la viața molatică din spitalul strălucit, în care erau în slujbă douăzeci de doctori și o oștire de robi. Lungi caravane de catâri și de cămile intrau, aducând merinde pentru bucătării și armele oștilor biruite la biserica Sf. Irina, unde, alături de sabia lui Mahomet II, scânteia iataganul lui Scanderbeg și brățara lui Tamerlan. Strângătorii birurilor treceau, urmași de robi încărcăți cu aur, îndreptându-se spre hazna, unde, cum spune Socoli, marele vizir al lui Soliman cel Mare, erau destule bogății spre-a întruchipa flote cu ancore de argint și cu frânghii de mătase. Vedeai trecând în cete, mânași de falnicii

rândași din Bulgaria, cei nouă sute de cai ai lui Murad II, cari aveau iesle de argint curat.^f De dimineață până seara era o furnicare orbitoare de uniforme, din mijlocul cărora ieșiau la iveală înaltele turbane ale ienicilor, penele mari de bătlan ale solacilor, mcoifurile argintate ale peicilor, străjării sultanului, îmbrăcați într'o tunică aurie strânsă di la mijloc de o cingătoare împodobită cu pietre ia prețioase; zuluftubaltagiii, întrebuințați în și slujba ofițerilor de cameră, cu șnururile lor cu de lână spânzurând la scufie; casechiii, în ce mână cu toiagul lor plin de înțeles; satârgiii, în cu baltagul lor; slujitorii marelui vizir cu în vârguța lor împodobită cu lăntujele de argint; bostangiii, paznicii grădinilor, cu scufiile lor mari roșii și o mulțime de tot felul, purtând sute de culori și sute de însemne, de arcași, de sulițași, de păzitori ai tarapanalei, de *străji viteze*, de *străji îndrăznețe*, de eunuci negri și de eunuci albi, de scutieri și de ciauși, bărbați înalți și voinici, cu înfățișarea trufașă, pătrunși de demnitatea palatului și cari umpleau curtea de mirezme.

O regulă migăloasă și strașnică rânduia

faptele tuturor în această presupusă neorânduială. În curtea asta toți se mișcau, ca niște păpuși pe masa, supt care sunt ascunse mașinăriile lor.

În zorii zilei se iviau cei treizeci și doi de muezini ai curței, aleși printre cei mai buni cântăreți din Stambul și cari vestiau zorile din vârful minaretelor moscheiilor seraiului, iar în drumul lor se întâlneau cu astrologii și astronomii, cari se dădeau jos din cerdacurile, unde-și petrecuseră noaptea studiind cerul, spre-a afla ceasurile prielnice feluritelor îndeletniciri ale sultanului. După asta intra întâiul doctor al seraiului, spre a lua știri despre sănătatea padișahului. Un ulema învățător se ducea să dea înaltului său ucenic învățământul religios obișnuit. Secretarul particular îi citia cererile primite seara trecută; învățătorii de arte și de științe treceau, spre a se duce în curtea a treia, unde dădeau lecții copiilor de casă ai sultanilor.

Fiecare la ceasul său, toate persoanele, întrebuințate în slujba prea înaltei ființe, treceau pe aici, ducându-se să primiască poruncile pentru ziua aceea. Bașbostangi, generalul străjilor

împărătești, guvernatorul seraiului și al vilelor sultanului împrăștiate pe malurile Bosforului și ale Propontidei, venia să ia știre dacă prea înaltul stăpân avea gust să facă o primblare pe apă, deoarece lui și bostangiilor săi li se cuvenia cinstea de a ține cârma și lopețile. Marele maestru al vânătoarei venia să întrebe de gusturile padișahului, însoțit de marele șoimar, care comanda peste toți vânătorii cu șoimii, peste vânătorii cu vulturii și vânătorii cu ulii. Chelarul cel mare al vilei venia și el, împreună c'un batalion de chelari de tot soiul: ai bucătăriilor, ai tarapanalelor, ai fânețurilor, ai haznalei. Unul pășia în urma celuilalt, într'o rândueală de mai înainte statornicită, fiecare cu socotelile lui, cu vorbele lui pregătite, cu servitorii lui, deosebindu-se printr'o haină anumită.

Ceva mai încolo, vizirii turnului, urmați de un alaiu de secretari și de însoțitori treceau spre a se duce la divan. Treceau oameni călare, în căruță, în lectică, toți însă se dădeau jos la poarta a doua, al cărei prag nu-l puteau trece decât pe jos. Toți oamenii aceștia erau, după slujba fiecăruia, lesne de

recunoscut, numai să te uiți la forma turbanului, la tăietura mânecilor, la calitatea blănurilor, la culoarea căptușelii, la podoabele șalii, la barba, pe care unii o purtau întreagă, în vreme ce alții n'aveau decât mustață. În mulțimea asta nu era niciun amestec: muftiul era alb, vizirii se recunoșteau după verdele lor deschis, cămărașii în cărămiziu. Albastrul închis deosebia pe cei șase dregători ai legilor, pe șeful emirilor și pe judecătorii din Meca, Medina și Constantinopol; ulemalele cele mari se îmbrăcau în violet; șeicii se investmântau în albastru deschis; albastrul palid de tot deosebia pe ciaușii cu moșii și pe agalele vizirilor; verdele închis era însemnul agalelor pe lângă șeaua împărătească și al purtătorului steagului sfânt; slujitorii grajdurilor sultanului se îmbrăcau în verde palid. Generalii oștilor purtau cizme roșii, ofițerii pe lângă Înalta Poartă galbene, ulemalele albastre.

La scara culorilor corespundea apoi o întreprindere în adâncimea închinăciunilor. Bașbostangi, șeful poliției seraiului, care comanda o oștire de temniceri și de călăi și care împărăștia groaza în juru-i^o numai cu numele lui,

sau cu vuietul pașilor săi, străbătea curtea între două șiraguri de capete aplecate până în pământ. Șeful eunucilor, mare logofăt și peste curtea dinăuntru și peste curtea din afară, se ivia la rându-i și numaidecât turbanele, surgiucurile se îndoiau, aplecate parcă de sute de mâni nevăzute. Marele preot trecea apoi, printre mii de închinăciuni slugarnice. Toți aceia, cari se apropiau de sultan, acel care avea grijă de scările dela șea, întâiul cămăraș, care-i lustruia armele, eunucul alb care lingea caldarâmul cu limba înainte de-a întinde covorul pe jos, copilul de casă care vărsa sultanului apă la spălat, acela care-i ducea pușca la vânătoare, acel care avea în pază turbanele lui, ace'la care-i ștergea de praf surgiucurile lui de pietre scumpe, acel care avea pe seamă anteriile lui de vulpe neagră, treceau prin mijlocul unor semne deosebite de curiozitate și de respect. Un murmur tainic prevestia și urma trecerea predicatorului curței și a marelui maiestru al dulapurilor cu haine, care arunca bani norodului la serbările împărătești. Multe priviri de invidie se pironiau asupra fericitului musulman, care

la fiecare zece zile rădea capul sultanului sultanilor. Mulțimea se desfăcea cu o deosebită luareaminte înaintea întâiului chirurg, însărcinat cu tăierea împrejur a prinților, înaintea întâiului oculist, care pregătește colirul pentru pleoapele cadânelor și odalișcelor, înaintea marelui maestru al florilor, foarte împovărat cu caprițiile a sute de femei frumoase și care își purta subt caftan poetica lui diplomă împodobită cu trandafiri aurii. Întâiul bucătar primia deasemeni închinăciuni de lingușire. Surâsuri ceremonioase întâmpinau pe paznicul papagalilor și privighetorilor, care putea să treacă pragul celor mai tainice chioșcuri.

Erau mii de inși, supuși unei rânduieli mi-gălos întrepruită, ocârmuiți de un ceremonial în cincizeci de volume, îmbrăcați în mii de uniforme pitorești, cari se perindau ori treceau prin întinsa curte. În fiecă clipă era o mulțime nouă. Din când în când un sol se strecura cu repeziciune și toate capetele se plecau: era vizirul caraculac, însărcinat să ducă știrile dela sultan la primul ministru și care se ducea să înmâneze o solie tainică primului vizir; era vreun capigiu, care alerga la palatul

unui pașă bănuît, spre a-i împărtăși porunca de-a se înfățișa numaidecât înaintea divanului; era *aducătorul de vești bune*, care venia să vestiască pe padișah de fericita sosire a marei caravane dela Meca. Alți vestitori anume între sultan și marii ofițeri ai statului—având fiecare titlul lor și lesne de recunoscut după vreo particularitate a îmbrăcăminteii lor—își deschideau drumul în fugă și pierdiau prin cele două porți ale curții. Se iviau stoluri de cafegii, cari se duceau la bucătăriile curței, cete de vânători de-ai împăratului îndoși sub povara tolbelor lor aurite; șiruri de hamali, încărcăți cu ștofe, având în frunte pe negustorul cel mare, îngrijitorul sultanului; cete de ocași, mânași de robi, cari se duceau să îndeplinască lucrările cele mai neplăcute din seraiu. După aceea, o sută de rândași ieșiau de două ori pe zi din bucătărie și duceau la umbra platanilor, pe sub arcade dealungul zidurilor, piramide uriașe de pilaf și de berbeci fripți întregi; o mulțime de paznici și de servitori alergau și curtea cea mare înfățișa priveriștea veselă a ospățului unei oștiri.

Puțin după aceea, scena se schimba și vedeai înaintând o solie străină *printre două ziduri de aur și mătăasă*. Aici, cum scria Soliman cel Mare șahului Persiei, «universul întreg dădea năvală». Solii lui Carol Quintul își frecau coatele de solii lui Francisc I; trimișii Ungariei, Serbiei și Poloniei intrau înăuntru alături de înfățișătorii republicelor Genua și Veneția. Bașpeșcheșgiul, însărcinat cu primirea darurilor, ieșia înaintea caravelor streine la poarta Bab-Humaiun și vedea înaintând, printre mii de privitori, elefanți cari purtau tronuri de aur, gazele uriașe, cuști cu lei, cai tătarești, cai din pustie, acoperiți cu piei de tigru și încărcăți cu cercei de fildeș; trimișii Persiei, cu vase de China; solii sultanului din Indii, cu cutii de aur pline cu pietre prețioase; trimișii regilor africani, cu covoare din păr de cămile scoase din pântecul mamei lor și cu suluri de ștofe din fir de argint, cari făceau să se îndoiaie spețele a zece robi; solii țărilor dela miază-noapte, urmați de cete de servitori, încărcăți cu blănuri și cu arme de preț.

După războaiele norocoase se aduceau, spre

a-i arăta padişahului, generali încărcați de lanțuri și prințese prizoniere cu vălul pe față cu alaiul lor dezarmat și trist și cete de eunuci de toate vrâstele și de toate culorile luați ca pradă în războiu, sau trimiși ca da de domnitorii învinși.

În acest timp șefii armatelor biruitoare se înghesuiau la porțile haznalei, spre a depune baltagele și săbiile împodobite cu mărgăritare luate cu prilejul jefuirei orașelor din Persia aurul și jăuaerurile luate dela mamelucii din Egipt, cupele de aur îmbogățite cu topazuri din comoara cavalerilor de Rodos, spinările statuelor Dianei sau ale lui Apolon răpite din Grecia sau din Ungaria, împreună cu cheile orașelor și cetăților cucerite. Alții duceau în două curte pe copilandrii și pe fetele, furate din insula Lesbos.

Toate merindele, în cătimi uriașe și de tosoiul, cari veniau la seraiu din porturile Africe, Caramaniei, Moreei și mării Egee, treceau sau se opriau între aceste ziduri și-o întreaga oștire de chelari și de grămăticii erau neconținut în delectniciți cu trecerea în condică, cu plata, cu așezarea lor, cu hotărârea zilelor

de intrare la sultan, cu darea poruncilor.

Negustorii de robi din bazarurile din Brusa și Trebizunda stăteau la poarta a doua, așteptându-și rândul să intre, împreună cu poeții veniți din Bagdad spre a-și recita sultanului versurile lor. Domnitorii mazâliți, veniți să-și cumpere mântuirea c'o cupă plină cu bani de aur, așteptau, alături de solii unui pașă, veniți să aducă prea înaltului padișah ca dar o frumoasă fecioară de treisprezece ani, găsită, după trei luni de căutare, într'un bordeiu din Asia Mică și în mijlocul spionilor veniți din toate colțurile împărăției, a familiilor împovărate de oboseli, sosite tocmai din ținuturi depărtate spre a cere dreptate, a femeilor și a copiilor din prostimea Stambulului, îngăduiți să-și supună plângerile lor divanului.

În zilele de divan, vedeai trecând pe aici, pradă batjocurei curioșilor, robii provinciilor răzvrătite, călări pe câte un măgar, cu barba rasă și c'o scufie de femee în cap, cum și trimișii obraznici ai prinților din Asia, cu nasul tăiat de iataganul ceaușilor. Vedeai apoi pe ofițerii statului, cari ieșiau, fără să știe ce duc, însărcinați să înmâneze vreunui guvernator

depărtat un șal de preț, dar al înaltului pașah, care ascundea însă în cutele sale osânda lor la moarte. Vedea trecând chipurile strălucitoare ale ambițioșilor, cari dobândiseră prin intrigile lor vreun pașalâc, ori chipurile mohorâte ale acelora, cari auziseră în divan amenințarea surdă a unei mazâliri apropiate purtătorii acelor hatișerifuri, neînduplecate ce însăși ursita, cari se duceau la sute de poște pe spinarea calului, să stârniască ruina și moartea în palatul vreunui domnitor; înfricoșății muți ai curței, trimiși în hrubele dela Șapte Turnuri să sugrume pe prizonierii de neam mare.

Și cu dânșii se întâlneau ulemalele, beii, molahii, emirii, cari se duceau la judecată sau se întorceau, cu capul în jos, cu privirile pieronite în pământ, cu mâinile ascunse în mânecile lor largi, vizirii, cari umblau cu Coranul în buzunar, casă poată la nevoie să citiască rugăciunea morților; marele vizir, tiran veșnic pândit de calău, care umbla cu testamentul sub caftan, spre a fi în orice clipă gata să moară. Și toți treceau c'o înfățișare luată anume, cu pași înceți, în tăcere, sau vorbind

numai în șoaptă limba ferelnică și temătoare, particulară seraiului. Și vedeai un schimb neîntrerupt de căutături posomorâte și cercețătoare, mâni duse la frunte și la piept, cu șopoteli întretăiate, c'un freamăt tainic de anterie și de papuci, c'un zângănit de iata-tagane, un nu știu ce călugăresc și trist, care contrasta cu trufia războinică a chipurilor, cu pompa culorilor și strălucirea armelor. În toți ochii citeai un singur gând, pe toate frunțile ghiciai spăima de un singur om, care era mai presus de orice, care era ținta tuturor, înaintea căruia totul se pleca, totul se târa, se nimicia. Și se părea că orice lucru înfățișează chipul său și că numele lui l-auzi în toate vuietele.

Din curtea asta pătrundeai într'a doua prin marea poartă Bab-el-Selam, sau poarta mântuirii, care până și astăzi stă neatinsă între două turnuri groase și al cărei prag nu poți să-l treci, chiar în timpul nostru, fără un firman. Odinioară, două canaturi mari o închideau dinspre întâia curte și altele două dinspre curtea cealaltă, așaîncât rămânea la mijloc, când erau amândouă închise, un loc întunecos, în care un om putea să fie

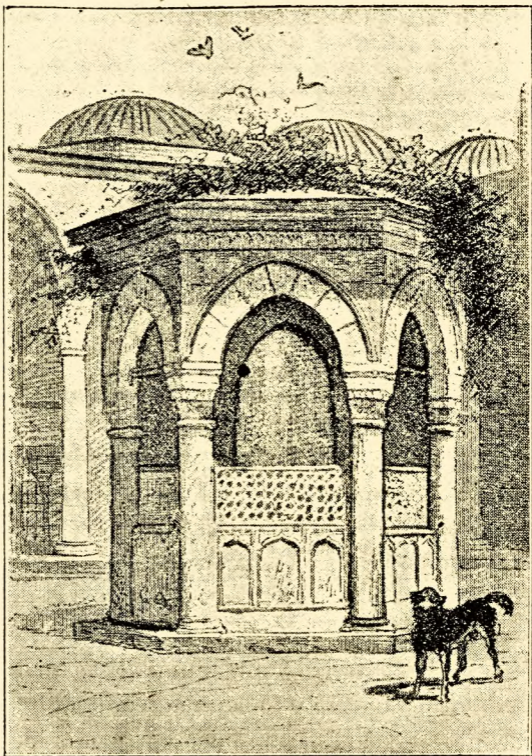
trimis în taină pe lumea cealaltă. Dedesubt erau chiliile calăilor, cari, printr'un drum tăi-nuit, erau în legătură cu sala divanului. Persoanele de rang înalt, cari fuseseră mazălite, se duceau acolo să-și audă osânda și adesea primiau totodată și osânda și moartea. Alteori domnitorul sau vizirul mazălit era chemat la seraiu sub vreun cuvânt oarecare. Acesta venia, trecea fără bănuială pe subt bolta fioroasă, intra în divan, unde era primit c'un zâmbet de îngăduință, sau c'o asprime cumpănită, care nu-l amenința decât c'o pedeapsă îndepărtată și, ieșind de aici, trecea înapoi liniștit pe sub boltă. Deodată însă, fără să fi văzut pe nimeni, simția o suliță pătrunzându-i în deșert, sau o frânghie în jurul gâtului și pieria fără să fi avut răgaz să se împotriviască. La răcnetul murindului, sute de chipuri se întorceau pentru o clipă în amândouă curțile, după asta însă toți își reluau în tăcere îndeletnicirile. Capul era dus în vreuna din ocnitele dela Bab-Humaiun, leșul corbilor de pe plaja Sfântul Ștefan, vestea sultanului și totul era sfârșit. Și astăzi se mai vede la dreapta, subt boltă, ușcioara de fier a închisorii, în care se

aruncau victime, când păsueala ajungea la timp, sau când voiau să le prelungiască sfârșitul, ori să-1 trimită în surghiun.

Când ieși din Bab-el-Selam, intri numaidecât în curtea a doua.

Aici începeai să simți mai deaproape suflul sfânt al «domnului peste cele două mări și două lumi» și acel, care pătrundea pentru întâia oară aici, se opria fără voie, abia intrat înăuntru, cuprins de un simțimânt de teamă și de zmerenie.

Era o curte întinsă și neregulată, o sală uriașă doar că neacoperită, înconjurată de clădiri drăgălașe și de cupole argintate și aurite, presărată cu grupuri de copaci frumoși și străbătută de două aleie mărginite de chiparoși giganti. De jur împrejur alerga un cerdac frumos, sprijinit pe stâlpi delicați de marmoră albă și apărat de-un acoperiș, ieșit în afară, îmbrăcat în plumb. La stânga, cum intrai, era sala divanului, împodobită deasupra c'o cupolă strălucitoare; mai de parte, sala pentru primirile solemne, înaintea căreia șapte stâlpi uriași din marmoră de Marmara susțineau un acoperiș larg cu mar-

CHIOȘC, LÂNGĂ POARTA SERAIULUI.

ginile învălurite; temelii, capiteluri, ziduri, acoperişuri, porţi, arcade, totul era dăltuit, smălţuit, zugrăvit, poleit; uşor şi drăgălaş ca un chioşc de horbote brodate cu pietre scumpe, asupra căruia un grup de platani falnici vărsau umbra lor răcoroasă.

Pe latura cealaltă erau arhivele, sălile în cari se păstrau vestmintele de ceremonie, magaziile cu corturi, casa marelui eunuc negru şi bucătăriile curţii. Aici locuia acel chelar, mult mai ocupat decât un ministru al statului şi care avea sub poruncile lui cincizeci de ajutoare, de cari apoi asculta o oştire de bucătari şi de cofetari, ajutaţi, la zile mari, de meşteri aduşi din toate părţile împărăţiei. Aici se pregătia masa vizirilor în zilele de divan; aici se durau, cu prilejul tăierei împerejur sau a nunţilor prinţiare, acele vestite grădini de halva, acei cocostârci, şoimi, girafe, cămile de zahăr, acei berbeci fripţi, din cari ieşiau stoluri de porumbei şi cari erau duşi apoi cu mare alaiu în piaţa hipodromului; aici se făuriau zaharicalele în mii de culori, cari se duceau să se scufunde în nenumăratele gurişi lacome ale haremului.

Alături de bucătării mișunau, în zilele de sărbătoare, cei opt sute de lucrători însărcinați cu rădicarea corturilor sultanului și ale haremului în grădinele seraiului, sau pe colinele Bosforului. Iar când corturile din magazinele cele întinse erau neîndestulătoare, făceau adăposturi cu pânzele dela corăbii și cu chiparoși întregi, zmulși din boschetele vilelor împărătești.

Casa marelui eunuc, din apropiere, era un mic palat; între casa asta și a treia curte veniau și se duceau un șirag neîntrerupt de eunuci negri, de robi și de servitori. În curtea asta treceau solii, cari se duceau la sultan. Atunci tot cerdacul era împodobit cu postav roșu, pereții sclipiau, iar pământul era curățit ca dușumeaua unei săli. Două sute de oameni luați dintre ieniceri, spâhii și silidari, cari alcătuiau straja divanului, stăteau înșiruiți la umbra palmierilor și platanilor, îmbrăcați ca niște prinți; alte cete de eunuci albi și de eunuci negri, gătiți și parfumați, formau un zid viu pe la porți.

Totul prevestia, în această a doua curte, vecinătatea înaltului padișah: glasurile răsu-

nau mai tainic, mișcările erau mai stăpânite și nu se auziau nici tropote de cai, nici vuietul lucrului: slujitori și soldați se strecurau în tăcere și un fel de pace de altar domnia în întreaga împrejurime, turburată numai de zborul fără veste al păsărilor, cari țâșneau de prin copaci, sau de bocănitul răsunător al porților celor mari de fer, închise de capigii.

Dintre toate clădirile din curtea asta nu văzui decât sala divanului, care-i aproape întocmai așa cum era când se ținea aici sfatul țarei. E o mare sală boltită, luminată de sus de niște ferestruici maure, îmbrăcată în marmură împodobită cu arabescuri de aur, fără alte mobile decât jilțurile, pe cari stăteau membrii sfatului. Deasupra locului marelui vizir este până astăzi încă ferestruica, închisă cu niște zăbrele de lemn poleit, de unde Soliman cel Mare și, după dânsul, toți ceilalți padișahi, ascultau la sfat fără a fi văzuți, sau lăsau să se creadă că ascultă: un coridor tainic ducea dela această cameră ascunsă la încăperile împărătești din curtea a treia.

În această sală se ținea de cinci ori pe

săptămână marele sfat al miniștrilor, în frunte cu marele vizir. Pompa era măreață : marele vizir lua loc în fața ușei de intrare ; alături de dânsul, vizirul cupolei ; apoi căpitan-pașa, mare amiral, cei doi judecători ai Anatoliei și ai Rumeliei, înfățișând magistratura provinciilor din Asia și din Europa ; deoparte, vistiernicii împărăției, de alta *nișcian-giii*, cari puneau pecetea sultanului în josul firmanului ; mai încolo, deadreapta și deastânga, două șiruri de ulemale și de cămărași ; în colțuri, ciaușii, purtătorii poruncilor, îndeplinitorii osândelor, deprinși a înțelege cel mai mic semn și cea mai ușoară privire.

Era o privesc, în fața căreia și cei mai îndrăzneți tremurau și până și cei mai nevinoși își cercetau, tremurând, cugetul. Toți oamenii aceștia stăteau jos, cu un obraz ca de piatră, cu brațele încrucișate, cu mâinile ascunse. O lumină nehotărâtă, care se cobora din boltă, muia într'o culoare aurie închisă turbanele albe, chipurile împietrite, lungile bărbi nemișcate, șubele bogate și mânerile strălucitoare ale pumnalelor. La întâia vedere, sfatul avea înfățișarea moartă a unui grup

de statui îmbrăcate și zugrăvite. Velințele înăbușiau pașii celor cari intrau ori ieșiau, aierul era îmbibat de parfumul blănilor, pereții de marmoră răsfrângeau verdeața copacilor din curte; cântecul păsărilor, în clipele de tăcere, răsuna pe subt bolta sclipitoare de aur; totul era blajin și gingaș în tribunalul acesta înfricoșat.

Glasurile se rădicau unul după altul, liniștite și monotone ca clipocitul unui pârâiaș, fără ca acela, care invinuia sau se dezvinovăția, în picioare în mijlocul sălii, să cunoască din ce gură ieșiau. O sută de ochi mari, pironiți, cercetau chipul unuia singur. Privirile erau studiate, cuvintele cântărite, gândurile ghicite după mișcările cele mai fugarnice ale feței. Osândirile la moarte erau rostite cu vorbe domoale, după sfaturi îndelungate ținute cu glasul scăzut și erau primite cu o tăcere mormântală. Și cu toate acestea, ele zbucliau, neașteptate, ca trăsnetul și aveau drept ecou acele înfricoșate cuvinte, cari țâșnesc din sufletul desnădăjduit în clipa cea mai de pe urmă. Atunci însă, la un semn, iataganele fărâmau vertebrele și sângele gâl-

gâia pe covoare și pe marmură ; agale de spahii și de ieniceri cădeau ciuruți de lovituri de pumnale, domnitori și caimacani horcăiau cu lațul de gât și cu ochii ieșiți din cap. Peste o clipă însă, leșurile erau culcate la umbra platanilor, acoperite cu un postav verde ; sângele era spălat, aierul parfumat, calăii la locul lor, iar divanul își reîncepea judecata cu aceleași obrazuri de piatră, cu mâinile ascunse, cu glasurile liniștite și monotone, în lumina blajină a ferestrelor maure, cari muiau într'o culoare aurie închisă turbanele cele mari și bărbile lor lungi.

Cu toate acestea și judecătorii aceștia înfricoșați tresăriau la rândul lor, când Murad al IV, sau Selim al II, nemulțumiți de judecata divanului, făceau să crâște sub pumnul lor furios zăbrelele aurite ale tainiței împărătești. După o lungă tăcere, în care se întrebau unii pe alții c'o privire îngrozită, își reluau ședința tot cu același obraz de piatră și cu aceleași glasuri din altă lume ; mâinile înghețate tremurau însă multă vreme în mânicile lor lungi, iar sufletele se închinau lui Dumnezeu.

În fundul acestei de a doua curți, care era oarecum curtea diplomatică a seraiului, se deschidea a treia poartă mare, împodobită pe lături cu stâlpi de marmură și apărată de un acoperiș mare ieșit înafară, înaintea căreia erau de strajă zi și noapte o ceată de eunuci albi și un batalion de capigii, înarmați cu săbii și cu pumnale.

Această poartă era vestita Bab-Seadet, sau poarta fericirii, care dădea în curtea a treia, poarta sfântă, care rămase închisă, vreme de patru veacuri, oricărui creștin, care nu venia în numele unui rege sau a unui popor, parta tainică, la care în zadar bătut curiozitatea rugătoare a mii de călători puternici și vestiți, poarta prin care ieșiră și se răspândiră prin lume atâtea povești dragălașe și atâtea născociri dureroase, atâtea umbre de frumusețe și de plăcere, atâtea nedeslușite destăinuirii de taine de iubire și de sânge, o întreagă atmosferă de poezie voluptoasă și înfricoșată; poarta sfântă a altarului regelui regilor, pe care poporul n'o pomenia decât c'o frică tainică, ca poarta unei cetăți fermecate, în care nevrednicul, care ar cuteza

să intre, ar fi prefăcut în stană de piatră, sau ar vedea lucruri, pe cari limba omenească nu le-ar putea descrie; poarta înaintea căreia astăzi chiar călătorul cu închipuirea și simțirea cea mai rece se oprește cu oarecare șovăeală și se uită c'un fel de încremenire la umbra jobenului său, care se răsfrânge pe canaturile întredeschise.

Și cu toate acestea și aici, și înaintea acestei porți sfinte ajunseră valurile muginde ale răzvrătirilor ostășești. Ba încă se poate spune, că ungherul acesta din curtea cea mare, cuprins între sala divanului și poarta Seadet, este colțul din seraiu, unde furia răsculaților a săvârșit faptele cele mai îndrăznețe și mai sângeroase. Înaltul padișah cârmuia cu sabia și sabia îi poruncia și lui. Acelaș despotism, care apăra intrarea marelui seraiu, îi siluia și adăposturile. Numai atunci, când tăiușul iataganelor făcea gol în juru-i, se vedea pe ce șubred pedestal se răsima colosul amenințător.

În puterea nopței, hoardele înarmate de ieniceri și de spahii năvăliau cu torțele în mână și doborau cu lovituri de topor porțile

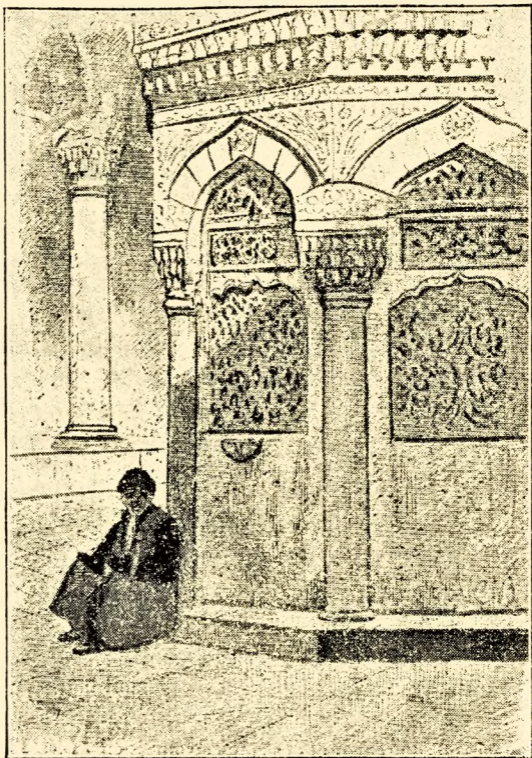
dela curtea întâia și-a doua și năpădiau aicea, fluturând în vârful săbiilor jalbele lor, în cari cereau capetele vizirilor; și răcnetele lor de moarte răsunau dincolo de zidurile neatînse, în limanul sfânt al padișahului lor, unde peste tot era numai spaimă și învălmășală. În zadar li se arunca de pe creasta zidurilor saci cu bani de aur și de argint; în zadar muftii, șeicii, ulemalele, mai marii curței, rătăciți, le vorbeau, îi rugau, căutau să aplece în jos cu binișorul brațele lor înțepenite de furie; în zadar sultanele valide, galbene de frică, arătau la ferestrele lor zăbrelite pe copilașii lor nevinovați. Monstrul cu mii de capete, dezlănțuit, orbit de ură, voia prada lui, victimile vii, carne de rupt în bucăți, sânge de vărsat, capete de înfipt în vârful sulitelor. Sultanii se răzimbau de dințătura zidurilor, îndrăzneau să înainteze până la meterezele porților, în mijlocul eunucilor și a copiilor de casă, cari dâr-dăiau, cu niște pumnale nefolositoare în mână. Ei își precupețiau capetele unul câte unul, făgăduiau, plângeau, cereau milostivire, în numele mamei lor, a fiului, a profetului, a gloriei împărăției, a păcei lumii. Un vifor de ame-

nințări și de insulte, o frământare îngrozitoare de torțe și de iatagane răspundea strigătelor lor neputincioase. Și atunci, pe poarta fericirii, ieșiau unul câte unul, tremurând din toate încheieturile, casă cadă în mijlocul fiarelor sălbatice însetate de sânge, vistiernicii, vizirii, eunucii, favoriții, generalii și unul după altul cădeau spintecați de sute de tăișuri și striviți de sute de picioare. Astfel Murad al III dădea pe Mehmed, șoimarul său favorit, care fu făcut bucăți sub ochi lui; astfel Mahomed III dădea pe chislar-aga Otman și pe șeful eunucilor albi Gaznefer, ba încă era silit, în fața acestor două leșuri însângerate, să salute soldătimea răzvrătită; tot așa Murad al II dădea, în sughițuri de plâns, pe marele lui vizir Hafiz, al cărui piept fu sfâșiat de șaptesprezece pumnale; deasemenea Selim al III dădea capetele tuturor sfetnicilor din divan. Și, întimpce padișahii reîntrau în încăperile lor cu gura plină de blesteme, nebuni de durere și de rușine, miile de torți ale răzvrătiților cutreierau străzile Stambulului, luminând rămășițele leșurilor, târâte în triumf în mijlocul unui norod beat.

Poarta fericirii forma, cași Bab-el-Selam, un coridor, ceva mai lung însă, prin care ajungeai deadreptul la limanul tainic, care ascundea pe «fratele soarelui».

Aici, spre a da o icoană vie a locului acestuia, ar trebui ca vorbele mele să fie însoțite de o muzică dulce, plină de capriții și de surprize.

Era un orășel fermecat, o neregulă ciudată de arhitecturi tainice și încântătoare, ascunse într'o pădure de chiparøși și de platani nemăsurați, care-și întindeau crengile pe deasupra acoperișurilor și investmântau cu umbră un labirint nedescâlcit de grădini pline de trandafiri și de verbine, de curți mici înconjurate cu portice, de ulicioare mărginite de chioșcuri și de pavilioane chinezești, de livezi drăgălașe, de lacuri mititele încinse cu mirți și în a căror apă se resfrângeau mici moschee albe și micile cupole argintii ale unor clădiri în formă de temple și de mănăstiri, unite între ele prin galerii acoperite, susținute de șiruri de colonne ușoare. Acoperișurile de lemn, împodobite cu figuri și cu zugrăveli, ieșiau în afară, deasupra unor portice mici acoperite de arabescuri și

UN CHIOȘC ÎN VECHIUL SERAIU.

a unor scări, cari duceau afară la niște cerdacuri înzestrate cu parmaclâcuri drăgălașe. Pretutindeni perspective întunecoase, în cari albiau șipotele de marmoră și se iviau prin frunziș arcadele sau coloanele altor chioșcuri. Și din toate punctele, prin verdeața pinilor și sicomorilor, priveliști depărtate și întinse în spre marea Marmara, spre cele două țărmuri ale Bosforului, spre port, ori spre Stambul; și, deasupra acestui paradis, cerul acela albastru!... Era un orașel îngropat într'un morman uriaș de verdeață, clădit încetul cu încetul, fără plan de mai înainte, ci după nevoie sau gustul momentului, pompos și șubred ca un decor de teatru, plin peste tot de ascunzuri și de ciudățenii geloase și copilărești, care vedea totul și era cutoateacestea nevăzut, care furnica de oameni și părea totuși singuratic, cași cum tot ar mai fi domnit într'insul spiritul păstoresc și gânditor al vechilor prinți otomani. Era o tabără de piatră, care tot mai reamintia, cu toată strălucirea ei, tabăra de corturi ale triburilor rătăcitoare de Tătari; un mare palat răsfirat, alcătuit din sute de palate ascunse unul de altul, cari

respirau totodată tristețea închisorii, asprimea templului și veselia câmpului, o priveliște plină de trufie regală și de naivitate barbară, în fața căreia noul venit se întreba în ce veac trăește și în ce lume a fost aruncat.

Aici era inima seraiului, unde dădeau toate vinele împărăției și din care plecau toate arterele statului.

Cea dintâi clădire, peste care dai, îndată ce intri, este sala tronului, care dăinuiește încă și care se poate vizita. E o clădire mică pătrată, în jurul căreia se învârte un portic frumos de marmoră și în care intri pe-o ușă bogată, împodobită pe margini cu două șipote frumoase. Sala e acoperită de-o boltă înfrumusețată cu arabescuri aurite, pereții sunt acoperiți cu marmoră și cu foi de porțelan combinate în așa fel, încât formează figuri simetrice. În mijloc e un șipot de marmoră: lumina coboară prin niște ferestre înalte cu vitralii colorate, iar în fund se află tronul, în forma unui pat mare, acoperit c'un polog cu ciucuri de mărgăritare, sprijinit pe patru coloane înalte și ușoare, din aramă poleită, împodobite și ele cu arabescuri și cu pietre prețioase, pur-

tând în vârf patru globuri de aur, cu patru semilune, de cari spânzură niște cozi de cal, însemnul puterii militare a padișahului.

Aici făcea sultanul primirile lui solemne, în fața întregii curți; aici i se aruncau la picioare frații și nepoții lui omorâți, spre a-i asigura tronul de uneltiri și de trădări.

Abia intrat, mă gândiam la cei unsprezece frați ai lui Mahomed III. Aceștia, din fundul închisorii lor, înțeleseseră că sunt osândiți la moarte, auzind bubuiturile de tun, cari vestiau Asiei și Europei moartea tatălui lor. Muții seraiului făcură înaintea tronului o movilă cu leșurile lor: erau de toate vrâstele, dela a copilăriei până la a bărbăției, unul peste altul, cu ochii ieșiți din orbite, cu urmele mânilor ucigașe pe chipul și înjurul gâtului lor; căpșoarele bălaie ale copiilor se odihniau pe piepturile zdravene ale flăcăiandrilor; capetele cărunte erau îndesate în pământ de picioarele unor frați de zece ani; caftanele grosolane ale prizonierilor și rufăria fină zmulșă din leagăne zăcea în jurul mădularelor înțepenite și a chipurilor desfigurate.

Ce de sânge au mai văzut țâșnind aceste

frumoase arabescuri de aur și aceste porțelanuri lucitoare, în sala asta, în care au zbucnit mâniile năstrușnice ale lui Selim al III, a lui Murad IV, a lui Ahmed I, a lui Ibrahim, privitori plini de triumf ai unor agonii desnădăjduite ! Câți viziri n'au fost măcelăriți aici, sub picioarele ciaușilor, sfărâmându-le capul de marmora șipotului. Ce de capete de voevozi s'au mai rostogolit aicea, aduse tocmai din Siria, sau din Egipt, spânzurate de șeaua vreunui agă!... Acel care intra cu cugetul nu tocmai curat, întorcea pe prag capul înapoi, spre a-și lua cel din urmă rămas bun dela cerul cel frumos și dela frumoasele coline ale Asiei, iar acel care ieșia sănătos și teafăr saluta soarele din nou cu simțimântul unui bolnav, care se întoarce la viață.

Sala aceasta a tronului, nu e singura, care se poate vizita. Ieșind de aici, treci prin niște grădini și curți mici, înconjurate de clădiri mărunte cu arcade maure și susținute de coloane de marmură. Aici copiii de casă erau strânși într'un fel de internat, unde erau pregătiți pentru a ocupa mai apoi înaltele slujbe ale împărăției și ale curței, unde aveau lo-

cuinți bogate, săli de recreație și învățători, aleși printre oamenii cei mai învățați ai țării. În mijlocul acestor clădiri se rîdică un șirag de drăgălașe chioșcuri sarasine, cu peristiluri deschise și în cari se afla biblioteca: astăzi n'a mai rămas decît unul, admirabil îndeosebi prin ușa lui mare de bronz, împodobită cu reliefuri de jasp și de lazur și acoperită c'o dăltuire ca din basme de arabescuri, de stele, de frunze, de figuri de tot felul, așa de delicate și așa de bine înlănțuite, încât parcă n'au aierul unui lucru de mână de om.

Nu departe de bibliotecă se rîdica pavilionul vistieriei împărătești, sclipitor de sus pînă jos de porțelanuri și în care erau închise comori nemărginite, alcătuite în mare parte din arme cucerite sau dăruite sultanilor, ori lăsate moștenire chiar de sultani ca amintire. Numai Mahmud II, care era un mare caligraf și care se lăuda cu asta, a lăsat călimara lui, împodobită cu diamante. Acuma însă o mare parte din bogățiile acestea au trecut — prefăcute în bani — în vistieria statului. Pe vremea cea frumoasă însă a împărăției, pavilionul sclipia dela un capăt pînă la celalt de iataganele de damasc, al căror

852597

mâner părea un singur mânunchiu de mărgăritare și de pietre scumpe ; de pistoale cu câte două sute de diamante pe pat ; pumnale, cari prețuiau venitul pe un an al unei provincii din Asia ; buzdugane de argint masiv și de oțel, al căror cap era format dintr'o singură bucată de cristal aurit și tăiat în fețișoare. Printre armele acestea scăpărau surgiucurile de pietre scumpe ale lui Murad și ale lui Mahomed ; vasele de agată, în cari spumegau vinurile din Ungaria la ospetele împărătești ; cupele făurite dintr'o singură peruzea și cari trecuseră prin palatele regilor Persiei ; ghiordanele împodobite cu diamante, groase cât niște nuci de Caramania ; cingători brodate cu mărgăritare ; șali acoperite cu aur, covoare scânteietoare de pietre prețioase, așaîncât sala părea că arde, orbind în același timp și ochii și mintea.

Nu departe de pavilionul vistieriei este până și astăzi, în mijlocul unei grădini singuratice, acea vestită *cușcă de păsări*, în care se închideau, dela Mahomed al II încoace, prinții de sânge, cari făceau umbră padișahului ; ei stăteau aicea, îngropați de vii, și așteptau până

strigătele ienicerilor îi înălțau la tron, ori călăul venia să-i sfârșiască de zile. E o clădire în forma unui mic templu, cu ziduri groase, fără ferestre, luminată pe sus și închisă c'o porțiță de fer, peste care se proptia un bolovan mare.

Aici a fost închis Abd-ul-Aziz puținele zile, cari se scurseră între căderea lui de pe tron și moartea sa. Aicia Caligula Otomanilor, Ibraim, și-a dat groaznicul și mișelescu-i sfârșit și vedenia lui se rădică cea dintâi pe pragul acestui cimitir al viilor, în fața vizitatorului străin. Fusesse închis cu cele două odalisce favorite ale lui. După întâile furii ale desnădejdei, se resemnase. «Așa mi-a fost scris pe frunte, spunea el; așa a fost porunca celui de sus». Din toată împărăția și din tot uriașul lui harem, în care își făcuse de cap vreme de nouă ani, nu-i mai rămânea decât o închisoare, două roabe și Coranul. Iși socotia însă viața în siguranță și trăia liniștit, desmierdat din când în când de-o rază de nădejde: partizanii lui din crâșmele și căzărmile Sтамbulului ar putea izbuti să-i schimbe soarta. Uitase, se vede, vorbele Coranului: «Dacă sunt

doi califi, tăiați pe unul din ei». Muftiul însă, întrebat de viziri și de agale, își adusese aminte de ele. În ziua lui cea din urmă stătea pe o velință într'un ungher al mormântului său și citea Coranul celor două roabe, cari stăteau în picioare înaintea lui, cu brațele încrucișate pe piept. Era îmbrăcat c'un caftan negru, strâns în jurul mijlocului de un șal zdrențuit; pe cap purta o scufie roșie de lână. O rază palidă, coborându-se din boltă, lumina chipul lui scofâlcit și galben ca ceara, însă liniștit. Deodată auzi un vuiet surd; se sculă repede în picioare: ușa era deschisă și un grup de mutre fioroase astupa pragul. Înțelese. Își rădică ochii spre un cerdac zăbrelit, care ieșea înafara unui perete, sus și văzu printre zăbrele chipurile ca de piatră ale agalelor, muftiilor și vizirilor, pe cari era scrisă osânda lui.

Spaima îl năpădi și un potop de vorbe rugătoare îi țâșni din gură:

— Fie-vă milă de mine!.. Fie-vă milă de padișahul vostru!... Milostiviți-vă și lăsați-mi viața!... Dacă vreunul dintre voi a mâncat pâinea mea, să saie să mă ajute, în numele lui Dumnezeu!... Tu muftiule Abd-ul-Rahim,

bagă seamă ce faci!... Vezi cât de nebuni și de orbi sunt oamenii!... Acuma îți spun : Muzuf-pașa mă sfătuisese să pun să te omoare pe un trădător și eu n'am vroit!... Iar tu vrei acum moartea mea. Citește ca mine Coranul, citește cuvântul lui Dumnezeu, care pedepsește nedreptatea și nerecunoștința. Lasă-mi viața, Abd-ul-Rahim, viața, viața!...

Calăul, tremurând, își râdică ochii spre cerdac ; un glas uscat însă, ieșit din mijlocul acestor figuri neclintite ca niște vedenii, răspunse :

— Kara-Ali, fă-ți datoria!

Calăul își puse atunci amândouă mâinile pe umerii lui Ibrahim. Acesta scoase un urlet și se adăposti într'un colț, la spatele celor două femei. Kara-Ali și ciaușii însă alergară, trântiră femeile la pământ și se aruncară asupra padișahului : se auzi un vifor de bleștame și de afurisenii, căderea unui trup doborât, un răcnet străpungător, care se stinse într'un horcăit surd, după aceea o tăcere îndâncă. O sfornică de mătase aruncase în reșnicie pe-al unsprezecelea padișah din dinastia Osmanliilor.

Alte clădiri apoi, afară de acelea pe cari le-am descris și de ale haremului, erau risipite ici și colo prin mijlocul grădinilor și boschetelor ! Astfel erau băile lui Selim al II, cari cuprindeau treizeci și două de săli, numai marmoră, aur și picturi ; pe lângă asta, chioșcuri cu opt fețe sau rotunde, cu acoperișuri și cupole de toate formele, cari adăpostiau săli mai mici, îmbrăcate în sedef și împodobite cu inscripții arabe ; la toate ferestrele spânzurau colivii aurite, pline cu privighetori și cu papagali. Geamurile colorate împrăștiau o lumină blajină vântată, sau tandafirie. Intr'unele din chioșcurile acestea pa-dișahii se duceau de puneau pe dervișii bătrâni să le citiască *O mie și una de nopți* ; într'altele se dădeau cu solemnitate întâiele lecții de citire tinerilor prinți. Aici erau chioșculețe pentru a cugeta în liniște, pavilioane mărunte pentru sfătuirii în timpul nopții, cuiburi drăgălașe, colivii gingașe, pe cari un caprițiu le râdica din pământ și altul le doboră, și din cari te bucurai de vederea orașului Scutari împurpurat de lumina asfințitului, de-a Olimpului argintat de lună, cum

de veșnica dezmierdare a adierilor parfumate ale Bosforului, cari făceau să se infiere semilunile de aur în vârful săgeților lor abțiri.

În sfârșit, în partea cea mai tainută a haremului, era templul cu moaște, sau *camera veștmintelor nobile*, imitată după sala curită a împăraților bizantini și închisă cu o ușă suflată cu argint: aici se păstra mantua profetului, care se dezvălia cu solemnitate odată pe an în fața întregii curți; togul lui, arcul său, închis într'un toc de argint, rămășițele din Kaaba, cum și veneratul și temutul steag al războaielor sfinte, înfășurat în patruzeci de învelitori de mătăasă și a cărui vedere ar fi orbit ca o scăpărare de fulger pe necredinciosul, care ar fi cutedat să-l priviască. Tot ce neamul avea mai sfânt, tot ce împărăția avea mai de preț, tot ce dinastia avea mai tainic, era strâns aicea, în limanul acesta singuratic și tainuit, în orașelul acesta misterios, spre care se părea că uriașa cetate mumă se îndreaptă din toate părțile, ca o mulțime nenumărată, care ar

vroi să se aștearnă în țărână și să se închine.

Intr'un unghiu al acestei de a treia curți, la stânga vizitatorului, la umbra unor copaci și mai stufoși, în mijlocul unui și mai puternic șopotit de izvoare și-a unui cripit de păsărele cu mult mai vioiu, se înălța haremul, care era un fel de mahala deosebită a orașelului împărătesc și care se alcătua dintr'o sumedenie de clădiri mărunte, albe, acoperite cu mici cupole de plumb, umbrite de portocali și de pini, despărțite una de alta prin grădinuțe încinse de ziduri îmbrăcate cu trifoiu și cu iederă, prin mijlocul cărora șerpuiau cărărușe așternute cu scoiculețe îmbinate ca un mozaic și cari se pierdeau printre trandafiri, abanoși și mirți. Totul aici era gingaș, împrejmuit, împărțit, subîmpărțit; cerdacurile erau acoperite, ușile închise, drumurile cu înfundătură; și peste tot o lumină de amurg, foarte blajină, o răcoare de pădure, un aier de taină și de liniște, care te face să visezi.

Aici trăia, iubia, lâncezia, slujia, preînoindu-se întruna, întreaga familie femeiască a

sultanului. Era o întinsă mânăstire, care avea drept religie plăcerea și pe padișah drept Dumnezeu. Aici erau încăperile împărătești, aici locuiau cele patru cadâne, amantele renumescute ale sultanului: fiecare dintre ele avea chioșcul său, curtea ei, marii ei ofițeri, bărcile sale îmbrăcate în satin, trăsurile-i auzite, eunucii, robii și banii de buzunar, cari erau haraciul unei provincii.

Aici locuia sultana mumă, cu alaiu-i nemărat de *usta*, împărțite în companii de câte douăzeci sau treizeci, fiecare pusă la o slujbă anume. Tot aici era și familia întreagă a padișahului, mătuși, surori, fete, nepoți, cari formau o curte în curte, împreună cu prinții, fie copii, fie băiețandri. Aici mai erau apoi și acele *gheduclu*, dintre cari se alegeau douăsprezece mai frumoase decât celelalte, cari slujiau, fiecare cu un titlu și cu o îndatorire anume, ființa sultanului; o sută de *sciaghirde*, sau ucenice, cari învățau slujba, pentru a ocupa locurile rămase vacante printre *usta*; un furnicar de robi din toate țările, de toate culorile, în toate costumele, aleși dintre mii de inși și cari umpleau acest uriaș sălaș fe-

meiesc — împărțit, ca un stup, în chilio nenu-
mărate — c'un freamăt de tinerețe puternică,
c'un parfum cald de voluptate africană și
asiatică și care se urca zeului la cap, răs-
pândind-se apoi, strecurat în patimile-i nă-
strușnice, peste toată suprafața împărăției.

Ce de amintiri printre arborii acestor gră-
dini și pereții acestor căsuțe albe!... Ce de
fete frumoase din Caucaz și din Arhipelag,
din munții Albaniei și ai Etiopiei, din deșert
și dela mare, musulmance, nazarinence, ido-
latre, cucerite de pași, cumpărate de ne-
gustori, dăruite de prinți, furate de pirați,
au trecut ca niște umbre pe sub cupolele
acestea argintate. Zidurile și bolțile acestea
au văzut cum, cu fruntea încoronată cu flori
și cu barba sclipitoare de pietre prețioase,
își făcea de cap Ibrahim I, care făcea să se
scumpiască roabele pe toate piețele din Asia
și să se înzeciască prețul parfumurilor din
Arabia; ele au fost față la furiile de sen-
zualitate bolnăvicioasă ale lui Murad al III,
tatăl a o sută de fii și au stat martore or-
giilor și zmintelilor lui Selim al III. Pe că-
rările acestea treceau noaptea, beți de vin și

de desfrâu, acei sălbatici afemeiați, ale căror dorinți, mama lor, vizirii și pașii numai câte le aprindeau și mai mult aducându-le roabe peste roabe.

Aici alergau ei din chioșc în chioșc, căutând plăcerea și negăsind decât oboseală, până când însfârșit caprițiul lor ciudat îi mâna, înebuniți, afară din palat, spre a căuta rămășițele frumusețelor vestite printre zidurile melancolice ale Eschi-seraiului. Acolo se prăznuiau acele ciudate serbări de noapte, în cari pe cupole, pe acoperișuri și pe copaci erau însemnate în linii de foc corăbiile flotei, în cari mii de vase cu flori, luminate de mii de torțe, înfățișau icoana unei grădini uriașe în flacări, în cari sute de femei frumoase se grămădiau în jurul bazarurilor pline de comori, în cari eunucii luau în brațe roabele pe jumătate goale, părăsite în vârtejul jocurilor deșănțate, în mijlocul fumului a mii de cățui, pe care vântul Mării Negre îl împrăștia prin tot seraiul, în vuietul unei muzici barbare și războinice.

Să reînviem viața aceasta, într'o zi fru-

moasă de aprilie, sub domnia lui Soliman cel Mare, sau a lui Ahmed al III.

Cerul e senin, aierul plin de adieri primăvăratice, grădinile sunt numai floare. Pe încălcișul cărărilor, încă umede de rouă, rătăcesc alene eunuci negri îmbrăcați în tunici aurii și trec roabe înveștmântate cu stofe vărgate în culori vii, cari duc sau aduc înapoi, între chioșcuri și bucătării, vase și panere acoperite cu văluri verzi. Ustalele validei se întâlnesc sub micile portice maure cu gheduc-liele sultanului, cari trec falnice, urmate de roabe ucenice, încărcate cu rufăria împărătească. Toate privirile se întorc într'o parte: se vede ieșind pe-o ușă și pierind pe o scară în sus cea mai tânără dintre cele douăsprezece gheducii privilegiate, aceea care slujește drept paharnic sultanului, o tânără Siriancă binecuvântată de Alah, care a plăcut înaltului padișah; acesta i-a și hărăzit numele de *fiică fericirii* și-i va dărui blana de zibelină, îndatăce va da de veste că are să fie mamă.

Colo, de vale, la umbra platanilor, se joacă măscăricii sultanului, îmbrăcați în haine de carnaval și niște pocitănii de pitici, purtând

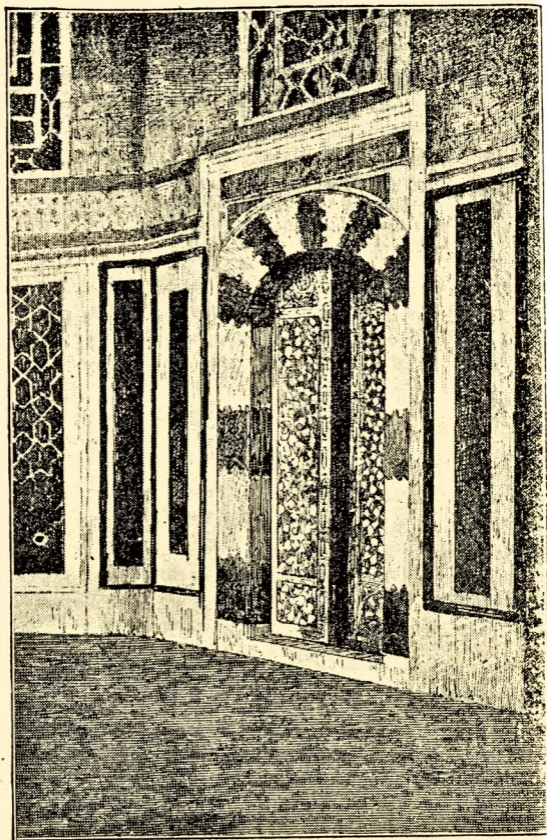
pe cap niște turbane uriașe. Mai încolo, după un gard, un eunuc gigantic, cu un semn, abia văzut, din cap și din degete poruncește la cinci muți, îndeplinitorii osândelor, să se ducă să caute pe chislar-aga, care are nevoie de dâșii pentru o însărcinare tainică. Câțiva tineri, de-o frumusețe cam îndoielnică, gătiți c'o migăleală femeiască, se fugăresc unul pe altul pe lângă gardul unei grădini, umbrită de un platan uriaș. Intr'altă parte o ceată de roabe se oprește locului deodată și se desface în două părți, ploconindu-se, spre a lăsa să treacă *chiaia*, marea îngrijitoare a haremului, care le întoarce plecăciunea cu o mișcare a vârguței sale, împodobită cu foițe de argint și care poartă la una din capete pecetea împărătească. În aceeași clipă ușa unui chioșc de alături se deschide și iese o cadână, în rochie albastră, înfășurată cu un văl alb gros și urmată de roabele sale: se duce, cu voea îngrijitoare a haremului căpătată în ajun, să se joace deamîngea cu altă cadână; la cotitura unei alei umbroase, se întâlnește și se salută cu sora sultanului, care se duce la baie, împreună cu fiicele și servitoarele ei.

În fundul acestei 1 alei înguste, înaintea chioșcului altei cadâne, sub o strașină drăgălașă susținută de patru stâlpușori înalți și subțiri ca niște trunchi de palmier, un eunuc așteaptă un semnal pentru a băga înăuntru pe-o evreică, vânzătoare de juvaieruri, care, după multe demersuri, a dobândit dreptul de a pătrunde în haremul împărătesc, unde, împreună cu juvaierurile sale va aduce răvașe dela niscai pași ambițioși, sau dela niște amanți îndrăzneți.

La capătul celălalt al haremului o *hanum*, însărcinată cu vizitarea noilor roabe, se duce să caute pe îngrijitoare să-i spuie că tânăra abisiniană, adusă în ajun, i-a părut vrednică de a fi primită printre *gheduclii*, dacă se va trece cu vederea un mic negel, ce are pe umărul drept. În acest timp într'o livadă, înconjurată cu mirți, sub o boltă cu verdeață, se adună cele douăzeci de doici ale prinților născuți peste an, iar un grup de roabe cântă din flaut și din chitară în mijlocul unei hore de fetițe îmbrăcate în catifea albastră și în satin cărmiziu, cărora sultana valide le aruncă bomboane dintr'un cerdac.

Iată profesoarele, cari au să deie lecții de dans, de muzică și de broderie la *schighurde*; iată eunuci, cari duc talgere mari pline cu zaharicale în furn.ă de lei și de papagali; roabe cari duc la subsuoară vase grele de flori și covoare groase, daruri ale vreunei sultane pentru vreo cadână, ale unei cadâne pentru valide, ale validei pentru nepoței. Vistierița haremului, însoțită de trei roabe, sosește c'omoutate pe buze: corăbiile împărătești, trimise împotriva galerelor venețiene și genoveze, le-au întâlnit la două poște de portul Sira și au pus stăpânire, în profitul haremului padișahului, pe toate mătăsurile și toată catifeaua încărcată pe corăbii. Un eunuc vine în goana mare, să dea de știre unei sultane nerăbdătoare că tăierea împrejur a copilului său a reușit de minune, după care sosesc alți doi eunuci, unul aducând mamei pe un talger de argint partea tăiată de doctor, altul ducând validei pe un talger de aur cușitul plin de sânge.

Ușile se deschid și se închid fără încetare, perdelele se rădică și cad pentru a lăsa să treacă vești, răvașe, daruri mărunte, trâncăneli. Acel, care ar putea să străbată de sus

POARTA SĂLII TĂIERII ÎMPREJUR DIN VECHIUL SERAIU.

cu privirea prin acoperișuri și cupole, ar zări într'o sală o sultană la fereastră, uitându-se melancolic printre storurile de satin la munții albaștri ai Asiei, gândindu-se poate la bărbatul ei, un pașă frumos, guvernatorul unei provincii depărtate, zmulș din brațele sale, potrivit obiceiului, după șase luni de iubire, fiindcă nu căpătau un copil ! Intr'altă sală mică, ambrăcată în marmoră și oglinzi, o cadână de cincisprezece ani, care așteaptă astăzi vizita pa-dișahului, jucându-se ca un copil cu roabele, cari o parfumează și-o gătesc cu flori, lăudându-i frumusețile ei cele mai tainice c'o bucurie și-o admirație slugarnică ! Sultane tinere, cari se fugăresc în grădinuțele lor închise în jurul avuzurilor scânteietoare de peștișori aurii, făcând să crâște scoicele de pe cărare subt bușmachiii de satin alb ; altele, palide, retrase în fundul unor odăi întunecoase, puind la cale planuri de răzbunare ; săli căptușite cu brocart, în cari copii, osândiți la moarte chiar dela naștere, se tăvălesc pe perinuțe de mătăasă vărzată cu aur și pe subt mese de sidef ; prinse frumoase în băi de marmoră de Paros ; *heduclii* adormite jos pe covor ; grupuri, un

dute-vino de eunuci și de roabe prin coridoarele acoperite, de scările dosnice, prin tinzi, prin bolțile pe jumătate întunecoase. Și peste tot fețe curioase pe după zăbrele, plecaciuni mute schimbate între cerdacuri și grădini, semne furișe în dosul corturilor, convorbiri în monosilabe dela ferestruică la ferestruică întretăiate din când în când de hohote răsunătoare de răs, numaidecât înăbușite, urmate de-o goană repede de fuste, cari se mistuie dealungul zidurilor împrejmuitoare.

Dar în încâlcișul acesta de grădini și de temple nu se încrucișau numai intrigile de dragoste și trăncănelile copilărești. Politica încă intra prin crăpătura tuturor ușilor și prin golurile tuturor zăbrelelor, iar puterea ochilor frumoși asupra treburilor țării nu era mai mică decât în palatele din apus, deoarece viața aceasta închisă și monotonă făcea să crească puterea gelozii și a ambițiilor. Căpșoarele acestea încărcate de juvaieruri puneau în frământare, din fundul strâmtelor lor închisori parfumate, curtea, divanurile și întregul seraiu. Prin mijlocirea eunucilor ele erau în legături cu muftiul, cu vizirii și cu agalele ienicerilor. Prin îngri-

jitorii averilor lor — cu cari puteau să steie de vorbă, dintr'un cort sau de după niște zăbrele, asupra propriilor lor interese — erau puse în cunoștință cu toate micile întâmplări din palat, sau din capitală ; știau astfel de ce primejdie erau amenințate și puteau să afle de cari oameni de stat trebuiau să se teamă, sau dela cari aveau oarecare nădejde, așaîncât urziau cu răbdare uneltirile tainice, prin cari își doborau pe dușmanii și rădicau pe ocrotiții lor. Toate partidele dela curte și din împărăție aveau aici rădăcină, sute de rădăcini, rămurite în inimile validelor, ale surorilor sultanului, ale cadânelor, ale odaliscelor. Aici erau certuri și discuții nesfârșite în privința creșterii fiilor, a măritișului fetelor, a zestrelor, a precăderii la serbări, a drepturilor la tron a prinților, în privința războiului și păcei. Caprițiile acestor femei frumoase trimiteau oștiri de câte treizeci de mii de ieniceri și patruzeci de mii de spahii, cari acoperiau cu leșuri malurile Dunărei și flote de câte o sută de corăbii, cari însângerau valurile Mărei Negre și-ale Arhipelagului. Regii din Europa se folosiau de dânsese, întrebuițând scrisori tainice, spre-a

asigura izbânda întreprinderilor lor. Din mânușițele lor albe ieșiau firmanurile, cari dădeau voevodatul provinciilor și gradele înalte ale oștirea. Numai desmierdările Roxelanei au făcut să se strângă lațul de gâtul marilor viziri Ahmed și Ibrahim. Numai sărutările frumoasei venețience Safieh, *mărgăritarul și scoica califatului*, păstrare vreme de atâția ani legăturile prietenești între Poartă și republica Veneției. Cele șapte cadâne ale lui Murad al III cârmuiră, ele singure, împărăția în timpul celor douăzeci de ani dela sfârșitul secolului al șaisprezecelea. Frumoasa Macpeicher, *frumusețea lunii*, cadâna cu două mii șapte sute de șaluri, a domnit în voe peste două mări și două lumi, dela Ahmed I pânăla Mahomed al IV. Rebia Gulnuz, odalisca cu o sută de căruțe de argint, a cârmuit singură divanurile împărătești în cei dintâi zece ani din a doua jumătate a secolului al șaptesprezecelea, iar Secherbuli, *bucățica de zahăr*, făcea pe sângerosul Ibrahim să călătoriască între Stambul și Adrianopol după bunul ei plac, ca o păpușă.

Ce mai țesături de intrigi, ce rețea de spionări înfricoșate și de flecăreli copilărești trebuie

să fi fost în orășelul acesta al dragostei și atotputerniciei. Trecând pe aleiele acestea, mi se părea că aud un șopot grăbit de glăsuri femeiești, cari dădeau de gol prin întrebările și răspunsurile lor toată cronică intimă a seraiului. Și trebuie să fi fost o cronică grozav de variată și de încâlcită. Era vorba întradevăr să se afle ce cadână are să ia sultanul cu dânsul pe vară la chioșcul lui dela Apele Dulci din Asia ; ce zestre are să-i dea fiicei a treia a padișahului, care trebuie să se mărite cu marele amiral ; dacă-i adevărat că buruienile, date îngrijitoarei Raazghie de vraciul Scingaa, a făcut pe a treia cadână, stearpă de cinci ani de zile, să porceadă grea ; dacă e fapt hotărît că favorita Giamfeda a căpătat pentru voevodul Anatoliei voevodatul Caramaniei. Din chioșc în chioșc alerga vestea, că întâia cadână a născut cu bine și că marele vizir, pentru-a întrece pe înaintașul său, îi dăruise un leagăn cu totul și cu totul de argint, bătut cu smaralde ; că sultanul n'are să aleagă pe oaba, dăruită de pașa din Adrianopol, ci pe aceea, pe care i-o înfățișase chiaiaharem ; că marele eunuc alb, fiind istovit cu desăvârșire,

tânărul copil de casă Mehmet ar fi cumpărat cu prețul jertfei trebuitoare slujba, la care râvnia de-atâta vreme. Se șoptia pe furiș, că n'are să se mai sape marele canal din Asia Mică, propus de marele vizir Linau, deoarece nu voiau să iee lucrătorii, îndeletniciți cu rădicarea unui nou chioșc pentru sultana Bafo; că o cadână, Saharai, în vârstă de treizeci și cinci de ani, plânge de două zile și două nopți, de frică să n'o trimeată învechiul seraiu, iar măscăriciul Ahmed așa de bine făcuse pe sultan să râdă din toată inima, încât acesta, drept răsplată, îl numise numaidecât aga ienicilor. Apoi, erau mii de trăncăneli asupra petrecerilor viitoare, cu prilejul nunții lui Otman pașa cu sultana Ummețula, când un balaur de bronz trebuia să verse foc pe nări în Atmeidan; asupra noului vestmânt al sultanei valide, făcut numai din zibelină și la care fiecă nasture era o piatră prețioasă, care făcea o sută de galbeni de aur; asupra noului dar, constând în haraciul Țării Românești, făcut cadănei Camarige, *lună de frumusețe*; asupra micului trandafir de culoarea sângelui, descoperit pe gâtul *șiamășirustei*, păzitoarea

rufăriei sultânului, asupra frumosului păr bălaiu în şuvițe crețe a solului republicei Genua și asupra minunatei scrisori, pe care întâia soție a șahului Persiei o scrisese cu propria-i mână ca răspuns sultanei Curem, *voioasa*.

Toate zvonurile venite din oraș, toate întâmplările mai de seamă din dezbaterile divanului, toate șoaptele auzite noaptea în seraiu, erau tălmăcite și trecute prin ciurul a mii de presupuneri în toate grădinuțele astea de sute de grupuri de căpșoare bănuitoare și curioase. Tot aici treceau din gură în gură madrigalurile anonime ale padișahilor, versurile lui Abd-ul Bachi, *nemuritorul*, și poeziile strălucitoare ale lui Abu-Sud, în a cărui gură «fiece cuvânt era un diamant» și cântecele bete de vin și de opium ale lui Fuzuli și cânturile desfrânate ale lui Gazali.

Aici însă totul se schimba împreună cu schimbările de caracter și de obiceiuri ale padișahilor. Uneori trecea prin toată lumea asta parcă o undă de duiosie și de melancolie și atunci un fel de demnitate drăgălașă înobila toate frunțile, furia luxului se potolia, purtările se ciopliau, graiul se curăția și năștea gustul

pentru citiri de cărți religioase ; se făcea o desfășurare de habotnicie și de împăcare de cuget, așaîncât până și petrecerile, fără să fie, mai puțin strălucite, luau înfățișarea unor ceremonii vesele, dar stăpânite. Cu totul dimpotrivă, când se urca pe tron un padișah crescut încă din copilărie în viții și nebunii : atunci zeița voluptatea își recuceria drepturile și vălurile cădeau ; din nou începeau să se audă vorbe fără perdea și hohote zgomotoase de râs ; din nou începeau să se priviască goliciunile fără nicio rușine ; negustori de roabe frumoase plecau în Georgia și Circazia ; fetele tinere dădeau năvală ; sute de femei puteau să se laude cu îmbrățișările sultanului ; chioșcurile se umpleau de leagăne ; lăzile vistieriei vărsau râuri de aur ; vinurile de Ungaria și de Chipru curgeau în valuri la mesele acoperite cu flori ; orgia și desfrâul ajungea la culine ; fețele cele frumoase cu ochii mari negri se făceau veștede și întregul harem era scuturat de friguri, turbat cum era după voluptăți, într'o atmosferă încărcată de parfumi și viții, până când se deștepta fără veste într'o noapte, orbit de mii de torțe și căpăta,

GEORGIANCĂ DIN SERAIU.

prin iataganul ienicerilor, pedeapsa trimisă de dumnezeu.

Noaptele înfricoșate veniau pe tăcute, pentru acest mic Babilon. Răzvrătirea nu respecta această a treia curte mai mult decât pe celelalte două. Ostășimea răsculată doboră *porțile fericirii* și dădea năvală în harem. O sută de eunuci apărau înzadar cu pumnalele lor pragul chioșcurilor. Ienicerii se suiau pe acoperișuri, sfărâmau cupolele și năpădiau prin săli, zmulgând copiii din brațele mamelor lor. Validele erau scoase afară de picioare din ascunzătorile lor; ele se apărau cu unghiile și cu dinții, dar cădeau doborâte peste genunchii baltagiilor și-și dădeau sfârșitul, gătuite cu sforile corturilor. Sultanele, intrând înăuntru scoteau țipete de desnădejde la vederea leagănelor goale; se întorceau să întrebe pe roabe, dar nu căpătau drept răspuns decât o tăcere îngrozitoare, care parcă le spunea: «Du-te și-ți caută plodul la picioarele tronului». Eunucii îngroziți veniau să dea de veste favoritelor, trezite din somn de o zarvă depărtată, că se cerea capetele lor și trebuie să se pregătiască de moarte. Cele trei cadâne ale

lui Selim al III, osândite la gâtuire și închiderea în sac, auziau în noapte cele din urmă țipete ale fiecăreia și-și dădeau sfârșitul în întuneric, zugrumate de muți.

Gelozii de moarte și răzbunări înfricoșate făceau să răsunе chioșcurile de gemete și de țipete, cari împrăștiau groaza în tot haremul. Circaziana, mama lui Mustafa, sfâșia obrazul Roxelanei; favoritele dușmane pălmuiau pe Secherbuli; sultana Tarhan vedea sclipind deasupra capului copiilor săi pumnalul lui Mahomed al IV; întâia cadână a lui Ahmed I gâtuia cu propriile-i mâini pe roaba rivală și cădea la rându-i, cu fața străpunsă de lovituri de pumnal, subt picioarele padișahului, urlând de durere și turbare; cadânele geloase se pândiau prin coridoarele întunecoase, se hiritisiau în gura mare de «carne vândută» și se înșfăcau ca niște tigroaice, sfârticându-și gâtul și șoldurile cu vârful junghiurilor lor otrăvite.

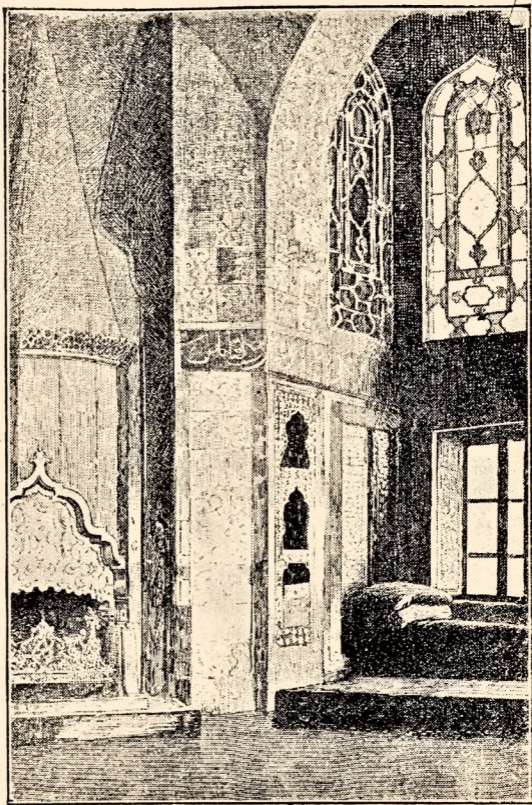
Cine poate ști câte roabe au pierit astfel, neștiute de nimeni, unele aruncate în fântâni, altele doborâte de lovituri cu mânerul săbiei în tâmple, spârcuite de colbacul eunucilor,

stâlcite între uşile de fer de braţele de oţel a zece rivale, geloase până la nebunie !.. Vă-lul înăbuşia strigătele, florile ascundeau sângele, două umbre negre se pierdeau în încălcişul aleiilor întunecoase ducând ceva nedesluşit, sentinelele de pe ziduri, pe malul mării de Marmara, auziau zgomotul unui lucru greu care cădea în apă şi haremul se deştepta a doua zi, îmbălsămat şi răzător ca totdeauna, fără să bage de seamă că una din miile-i de încăperi e goală.

Toate icoanele acestea îmi veniau în minte, întimpce rătăciam prin curtea asta şi mă uitam la zăbrelile acestor chioşcuri, părăsite şi triste ca nişte morminte. Şi cu toate acestea, în mijlocul acestor amintiri jalnice, simţiam din când în când o oarecare bătaie de inimă, un fel de fior voluptos amestecat cu melancolie şi tristeţe, gândindu-mă că treptele, pe cari le urcam şi scoboram, simţiseră dulcea povară a acestor femei așa de frumoase și de vestite, că potecile pe cari călcam ascultase foşnetul hainelor lor, că bolțile acestor mici portice, ale căror stâlpuşori le

desmierdam în trecere, răsfrânsese sunetul răsetelor lor copilărești.

Mi se părea că ceva din ele trebuie să fi rămas îndărătul acestor ziduri și'n aierul, pe care-l respiram. Ași fi vroit să le caut, să strig acele nume nenumărate, să le chiem una câte una și mi se părea c'ași fi auzit răspunzându-mi cine știe ce glas depărtat, c'ași fi văzut trecând ceva alb pe cerdacurile înalte, sau prin fundul boschetelor singuratică. Și mă uitam într'o parte și într'alta și întrebam zăbrelele și ușile!... Ce n'ași fi dat, să aflu unde fusese închisă văduva lui Alexis Comnen, cea mai frumoasă prizonieră din Lesbos și cea mai ispititoare grecoaică din tot veacul acela, sau locul unde fusese înjunghiată fiica iubită a lui Erizzo, voevodul Negropontelui, care vroi mai bine moartea decât dezmierdările brutale ale lui Mahomed al II!.. Și Curem, favorita lui Soliman, la ce fereastră se așeza în frumoasa-i atitudine lăncedă de persancă, spre a-și pironi asupra mării de Marmara focoșii săi ochi negri, învăluiți în lungi gene mătăsoase? Nu va fi lăsat de-atâtea ori pe această cărare urma piciorușului ei ușor fru-

LAUNTRUL UNUI CHIOȘC DIN VECHIUL SERAIU.

moasa dănțuitoare ungueroaică, care-a izgonit pe Safie din inima lui Murad al III?... Și oare n'a cules în treacăt vreo floare din grădinile acestea Kasem, frumoasa grecoaică, sălbatica geloasă cu chipul palid și melancolic, care-a văzut domnia a șapte sultani?... Și uriașa armeană, care-a făcut pe Ibrahim să ajungă nebun de dragoste, nu-și va fi muiat zdrăvanu-i braț alb în apa acestei cișmele?... Cine avea cel mai mic picioruș, *mica favorită* a lui Mahomed al II, ai cărei papuci nu aveau, amândoi la un loc, lungimea unui pumnal, sau Rebia Gulnaz, *roua trandafirilor de primăvară*, care avea cei mai frumoși ochi albaștri din tot arhipelagul și ai cărei pași nici nu lăsau urmă pe nisipul alb al grădinei?... Și părul cel mai bălăiu și cel mai mătăsos cine-l avea, Marlfiruz, *favorita astrului nopței*, sau Milicia, tânăra odaliscă rusoaică, care înfrână sălbăticia lui Otman al II?.. Dar tinerele fete persane și arabe, cari adormiau pe Ibrahim cu poveștile lor?.. Dar cele patruzeci, cari băură sângele lui Murad al III?

N'a mai rămas nimic, nici măcar o șuviță de păr, nici măcar un fir dintr'un vâl, nici

un semn măcar pe pereți !.. Și toate visurile acestea se sfârșiau c'o vedenie dureroasă și spăimântătoare. Le vedeam trecând în șiraguri nesfârșite, în depărtare, printre trunchiurile dese ale copacilor și pe sub lungile portice, una după alta, sultane valide, sultane surori, cadâne, odalisce, roabe, fete abia ieșite din copilărie, femei de treizeci de ani, bătrâne cu părul alb, chipuri sfioase de fecioare și chipuri îngrozitoare de gelozie, stăpâne peste-o împărăție, favorite de-o zi, jucării de un ceas ; făpturi a zece generații și-a o sută de popoare, cu copilașii zugrumați în brațe, una cu lațul la gât, alta c'un junghiu în inimă, a treia, șiroind de apa mării Marmara, strălucitoare de juvaieruri, acoperite de răni, horcăind de otravă, schimbate la față de lungile agonii ale vechiului seraiu ; și toate treceau, mute și ușoare ca niște vedenii și se pierdeau în șiraguri nesfârșite în întunericul boschetelor, lăsând în urmă-le o dâră mare de flori ofilite, de lacrimi și picături de sânge ; și-o milă nemărginită îmi sfâșia inima.

La spatele curței a treia se întinde un loc oblu, acoperit peste tot c'o vegetație imbel-

șugată și presărat cu clădiri mici și drăgălașe, în mijlocul cărora se înalță coloana zisă a lui Teodosiu, din granit cenușiu, având în vârf un frumos capitel corintian și rădicată pe un soclu lat, pe care se mai citește încă cele două cuvinte din urmă dintr'o inscripție latină, care spunea : *Fortunae reduci ob devictos Gothos*. Aici se sfârșește planul rădicat, pe care se întinde marele dreptunghi central al clădirilor seraiului. Până la capătul vârfului seraiului și peste toată întinderea cuprinsă în ocolul celor trei împrejmuiri și între zidurile dinafară, dealungul costișelor colinei, totul era acoperit de o pădure de platan mari, de chiparoși înalți, de șiruri de pini, de grupuri de leandri și de terebinți, de plopî înghirlandați cu crengi de viță, cari umbriau un lanț de grădini pline cu trandafiri și cu floarea soarelui, așezate în trepte și străbătute de scări largi de marmoră, pe cari coborai până la mare. Dealungul zidurilor, în fața orașului Scutari, era noul conac al sultanului Mahmud, care dădea în mare printr'o poartă lată îmbrăcată cu aramă aurită. Aproape de vârful seraiului se înalța haremul

de vară, care era o întinsă clădire în formă de jumătate de cerc, putând cuprinde cincizeci de femei, cu niște curți încăpătoare, cu băi strălucite și niște grădini, în cari se făceau acele iluminații ca din basme, rămase vestite sub numele de serbarea lalələlor. În fața acestui harem, înafara zidurilor, pe malul mării, era faimoasa baterie a seraiului, alcătuită din douăzeci de tunuri, de forme ciudate, sculptate cu fapte istorice și cari fuseseră zmulse dela armatele creștine în cele dintâi războaie europene. Zidurile aveau opt porți, trei dinspre oraș și cinci dinspre mare. Cerdacuri mari de marmoră ieșiau înafara zidurilor, pe țärm. Drumuri pe sub pământ duceau dela palat la porțile de pe țärmul mării Marmara, așaîncât sultanii puteau să scape de-un iureș îmbarcându-se în taină și adăpostindu-se în Scutari sau în Top-Hane.

Dar tot seraiul nu era încă aici. Aproape de zidurile dinafară și pe costișele colinei se mai rădicau o mulțime de alte chioșcuri, în formă de mici moscheie, de rădane și de coridoare; și dela fiecare din ele ajungeai, pe-o potecuță ascunsă între două garduri

înalte de verdeață, la porțile de mâna a doua din a treia împrejmuire. Aici se vedea chioșcul Iali, astăzi nimic, care se oglandia în Cornul de Aur. Se vede apoi până astăzi, aproape neatins, *Chioșcul Nou*, care e un palat mic, rotund, împodobit în întregime cu poleituri și zugrăveli și în care sultanii se duceau, pe la apusul soarelui, să se bucure de vederea vapoarelor din port. În apropierea haremului de vară se găsea *Chioșcul Oglinzilor*, în care s'a iscălit tratatul de pace din 1784, prin care Turcia dădea Rusiei Crimeea și *Chioșcul lui Hasan Pașa*, scipitor de sus până jos de aur și ai cărui pereți, acoperiți cu oglinzi, înveseliau printr'un joc de răsfrângeri ca din basme petrecerile și orgiile de noapte ale sultanilor. *Chioșcul Tunului*, printr'ale cărui ferestre se aruncau leșurile în mare, se înălța aproape de bateria de pe vârful seraiului. *Chioșcul Mării*, în care sultana valide a lui Mahomed al IV își ținea divanurile-i tainice, înainta deasupra șuvoaielor amestecate împreună ale mării Marmara și ale Bosforului. *Chioșcul Trandafirilor* stăpâna bătătura de pe ziduri, unde copiii de casă își făceau exer-

cițiile și unde a fost proclamată în 1839 noua constituție a împărăției, cu faimosul hatışerif Gul-Hane.

De partea cealaltă a seraiului mai era apoi *Chioșcul Revistelor*, de unde sultanii vedeau, fără a fi văzuți, trecând toți cari se duceau la divan. La colțul zidurilor, aproape de sfânta Sofie, *Chioșcul Alai*, de unde Mahomed al IV aruncă oștirea răzvrățite pe favorita lui Melechi și pe douăzeci și nouă de ofițeri ai curții sale, cari fură măcelăriți sub ochii lui; la capătul celalt al zidurilor, *Chioșcul Sepegiler*, lângă care padișahul își lua rămas bun dela marii amirali, cari plecau în războaie depărtate.

Astfel, strașnicul sălaș împărătesc se răsfira din vârful colinei, unde erau adunate și ascunse părțile sale cele mai de seamă, pe costișă și dealungul mării, încoronat cu turnuri, zbârlit de tunuri, înghirlandat cu trandafiri, azvârlind în toate părțile micile-i bărci poleite, înălțând spre cer ca un altar uriaș un nor de parfumuri, oglindind în ape miile de lumini ale petrecerilor sale, aruncând de pe muchea zidurilor aur mulțimei și leșuri

valurilor mării, ieri sub stăpânirea unei roabe, azi în mâna unui zmintit, mâne jucăria soldăţimei răsculate, frumos ca o insulă fermecată şi fioros ca un mormânt pentru oamenii vii...

E noapte : marea de Marmara răsfrânge în apele sale cerul arzător de stele ; luna poleieşte cu argint cele o sută de cupole ale seraiului şi albeşte creştetele chiparoşilor şi ale platanilor, cari îşi întind umbrele lor mari în curţile cele întinse, înconjurate de nenumărate ferestruici luminate, cari se sting una după alta. Chioşcurile şi moscheiele ies în relief cu albeaţa lor de zăpadă pe verdele întunecos al boschetelor. Săgeţile din vârfulile minaretelor, semilunele aieriane, porţile de bronz, zăbrëlele aurite licărind printre copaci înfăţişează icoana nedesluşită a unui oraş de aur şi de argint. Cetatea împărătească adoarme. Cele trei porţi mari tocmai s'au închis, iar chieile lor uriaşe răsună încă în mâinile capigiilor, pe subt bolţile înaltelor tinzi. O strajă de capigii veghiază înaintea Porţii Mântuirii ; treizeci de eunuci albi păzesc Poarta Fericirei, în picioare lipiţi de ziduri, nemişcaţi

ca de piatră și cu obrazul în umbră. Sute de sentinele nevăzute străjuiesc din vârful zidurilor și al turnurilor, uitându-se la mare, la port, la ulițele întunecoase ale Stambulului și la mormanul uriaș și mut al sfintei Sofii. În bucătăriile cele mari din curtea întâi tot se mai văd mișcările încoace și încolo ale felinarelor, cari luminează cele din urmă treburi; după aceea, totul se întunecă. O singură licărire doar se mai îțâiește în casa lui, vez-nedar-aga și-a lui defterdar-efendi. Ceva parcă mai mișcă în curtea a doua, înaintea casei marelui eunuc negru. În încâlcișul haremului se închid cele din urmă uși. Eunucii umblă prin aleiele pustii, prin preajma chioșcurilor întunecoase, fără să audă alte zgomote decât freamătul copacilor, frământați de vântul mării și șopotul monoton al cișmelelor. S'ar părea că o pace adâncă domnește asupra întregului palat: și cu toate acestea o viață înfrigurată clocotește încă între zidurile acestea. Gândurile noptatice ale acestui întreg popor de robi, de soldați, de prizonieri, de servitori se trezesc nedeslușite și, trecând de zidurile seraiului, zboară în

cele patru colțuri ale lumii, spre a căuta, care un ungher iubit, care o mamă părăsită din copilărie, ori spre-a cerceta întâmplările ciudate și groaznice din trecut. Rugăciunile și plângerile mute se încrucișează prin aleiele și boschetele întunecoase cu planurile de răzbunare și de omor, cu dorințele nesăbuite ale ambițiilor tainice. Marele palat doarme un somn greoiu, întrerupt de avânturi fără de veste de neîncredere și frică. Un freamăt nelămurit de cuvinte spuse în sute de limbi se amestecă cu zgomotul răsuflărilor și cu foșnetul frunzișului. La o mică depărtare unul de altul, despărțiți doar prin câteva scânduri, doarme imamul, care a predicat cuvântul lui Dumnezeu, calăul, care-a ucis un nevinovat, prințul prizonier care-și așteaptă moartea și sultana îndrăgostită, care se pregătește de nuntă. Făpturi dezmoștenite de orice bine se odihnesc alături de bogății ca din basme; frumusețea dumnezeiască, sluțenia batjocorită, toate vițiile, toate nenorocirile, toate înjosirile trupești și sufletești se află închise înlăuntrul acelorași ziduri. Clădirile maure, cari se înalță pe deasupra copacilor, își

desemnează pe cerul înstelat miile lor de forme ciudate și aieriane; umbrele drăgălașe ale ciucurilor, ghirlandelor și horbotelor se prelungesc pe ziduri; din izvoarele luminate de lună țâșnesc safire și diamante; toate mirezmele grădinilor plutesc în aierul nopții și se amestecă împreună într'o suflare puternică, care răzbate printre zăbrălele camerelor și trezește fioruri de plăcere și visuri voluptoase. Acuma e ceasul când eunucii, stârșiți pe subt copaci, cu ochii ațintiți asupra slabei licăriri ce se strecoară printre ferestrele chioșcurilor, își rod inima și sufletul, pipăindu-și cu degetele tremurânde vârful pumnalelor; e ceasul, când biata fată, furată și vândută abia deunăzi, se uită cu ochii umezi de lacrimi dela ferestruica chillei sale înalte la zările senine ale Asiei și plânge bordeiul, în care s'a născut și valea undeisunt îngropați părinții; e ceasul, când ocnașul legat în fiare, mutul mânjit de sânge și piticul bațjocorit măsoară cu înfiorare depărtarea nemărginită, care-i desparte de omul care-i deasupra tuturor, și întreabă cu durere *puterea ascunsă*, care a răpit unuia li-

bertatea, altuia darul vorbirei, celui de-al treilea forma omenească, pentru a da toate celea unuia singur ; e ceasul, când vinovații cei mici plâng, iar cei mari tremură, de frica zilei de mâine.

Lămpile, împrăștiate prin clădiri cu forme de tot felul, luminează frunți galbene de vistiernici aplecați pe hârtii, capete cu părul despletit ale unor odalisce desnădăjduite de-o îndelungată părăsire și cari învan caută somnul pe perinele lor fierbinți ; fețe pârlite de ieniceri cât niște uriași, adormiți cu un surâs crunt pe buze, care trădează vedenia unui măcel. Zidurile acestea subțiri aud suspinuri de voluptate și sughițuri întretăiate de cuvinte desnădăjduite. Și, întimpce într'un chioșc spumează băutura blăstămată în mijlocul unui cerc de bacante pe jumătate goale, întimpce într'o sală abia luminată o sârmană sultană, mamă deo clipă și dânsa, își ascunde plângând capul în perine, casă nu vadă un lac de sânge în mijlocul căruia își dă sufletul copilașul său, pe care porunca padișahului l-a osândit la moarte chiar după naștere, întimpce capetele beilor tăiați într'amurg mân-

jesc cu ultimile lor picături de sânge ocnițele de marmoră a porței Bab-Humaiun, în chiocșul cel mai înalt din curtea a treia, într'o sală căptușită cu damasc purpuriu, pe un pat de zibelină, în mijlocul unei neorânduiei luxoase de perinuțe brodate cu mărgăritare și de plapome de catifea strălucitoare de aur, peste cari coboară lumina nedeslușită a unui felinar maur de argint dăltuit spânzurat într'un tavan de cedru, o față frumoasă, înfășurată într'un văl mare alb, o față care abia acum câțiva ani își mâna turma prin câmpiile Arabiei Fericite, se apleacă pe fața palidă a lui Murad al III, care se odihnește la picioarele ei, dormitând pe jumătate și-i șoptește c'un glas sfios și dulce :

— Era odată la Damasc un negustor, numit Abu-Eiub, care adunase multe bogății și trăia în mare cinste. Și el avea un fiu, care era frumos și știea multe lucruri și care era numit Rob al dragostei și o fiică foarte frumoasă, care avea și porecla de Cătușă de inimi. Iată că Abu-Eiub moare și-și lasă toate mărfurile strânse și împachetate și pe toate

era scris : La Bagdad. Atunci Rob al dragostei întrebă pe mama lui :

— Pentruce e scris la Bagdad pe toate mărfurile tatei?...

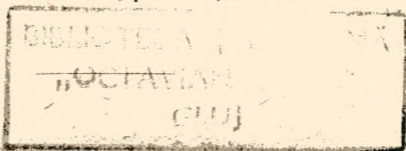
Iar mama răspunse :

— Fiul meu...

Dar padişahul a adormit și roaba își lasă capul să cadă încetișor pe perine. Toate ușile haremului sunt închise, toate luminile sunt stinse, luna poleiește cu argint cele o sută de cupole, semilunele și ferestrele de aur strălucesc printre copaci, izvoarele se reped c' în dulce freamăt în tăcerea adâncă a nopții : întregul seraiu se odihnește.

Astfel se odihnește de șazeci de ani, părăsit pe colina lui singuratică. Și putem repeta cu privire la dânsul versurile poetului persan, cari veniră pe buzele lui Mahomed Cuceritorul, când își puse pentru întâia oară piciorul în palatul pustiit al împăraților răsaritului :

«Păiajănul urâcios își țese pânza în sălile regilor și pe subt bolțile mândre ale Erașia-bului corbul și-azvârle țipătu-i jalnic».

42. I. Ciocărlan. — Vis de primăvară.
43. Jules Claretie. — Mansarda.
44. E. Zola. — Două Nuvele.
45. Ioan Slavici. — Educația Rațională.
46. Slavici. — Educația Fizică.
47. Leon Tolstoi. — Amintiri dela Sevastopol. Vol. I.
48. Leon Tolstoi. — Amintiri dela Sevastopol Vol. II.
49. Sextil Pușcariu. — Cinci ani de mișcare literară.
50. Dr. I. Duscian. — Tuberculoza.
51. André Theuriet. — Mănunchiul de rugioare.
52. M. Harry. — Nuvele arabe.
53. C. Flammarion. — Erupția vulcanului Krakatoa.
54. Adalbert de Chamisso. — Minunata poveste a lui Petre Schlemil.
55. Nicolae Gogol. — Poveste.
56. Douglas Jerrold. — Muștrările Doamnei Candel.
57. I. Slavici. — Educațiunea Morală.
58. E. Renan. — Pagini alese.
59. J. M. Guyau. — Pentru părinți și copii.
60. H. Macpherson (Jun). — Astronomie populară.
61. Ivan Turghenief. — Asia
62. Honoré de Balzac. — Albert Savarus.
63. Virgil Caraiivan. — Domnița Ilina.
64. D'Annunzio, Zuccoli, Ojetti. — Nuvele.
65. André Theuriet. — Prăvălia la doi crapi.
66. Emile Zola. — Cum mor oamenii.
67. Ivan Turghenief. — Intâlnire iubire
68. E. de Amicis. — Din împărăția iubirei.
69. André Theuriet. — Amintiri și Nuvele.
70. H. Taine. — Despre natura operei de artă.
71. Henry Murger. — Balade.
72. Artur Gorovei. — Datinele noastre la nuntă.
73. Liviu Marian. — Suflete stinghere.
74. M. Gorki. — Conovalow.
75. Xavier de Maistre. — Siberiana.
76. I. Boteni. — In zile de vacanță.
- 77—78. Ivan Turghenief. — Apele primăverii.
79. N. Cehov. — Nuvele.
80. Prof. Dr. Petrini-Galatz. — Tratamentul general al Sifilisului.
- 81—82. E. de Amicis. — Constantinopolul.
- 83 H. de Balzac. — Colonelul Chabert.
84. C. Flammarion. — Cataclismul din Martinica.
85. Voltaire. — Micromegas.
86. I. Slavici. — Românii din Ardeal.
87. J. M. Guyau. — Spre mai bine.
88. H. Zschokke. — Ionatan Frock.
89. A. Dumas. — Diana de Lys.
90. H. Taine. — Despre producerea operei de artă.
- 91—92. Silvio Pellico. — Ani de temniță. Vol. I și II.
93. Xavier de Maistre. — Călătorie împrejurul odăii mele.

- 94-95. Clara Tschudi. — Tinerețea Mariei Antoneta. Vol. I și II.
96. I. Boteni. — Drumuri.
97. S. Masoch. — Buni și răi.
98. S. Masoch. — Creditorii.
99. Chateaubriand. — Atala.
100. Dr. Th. Mironescu. — Cura de slăbit și de îngrășat.
- 101-102. C. Flammarion. — Urania Vol. I și II.
103. Oskar Wilde. — Pescarul și sufletul său.
104. I. Ciocârlan. — Inimă de mamă.
105. Emilia Tailler. — Succesul în viață.
106. Al. Dumas - Tatăl. — Maistrul Adam Calabrezul.
- 107-108. Edmond About. — Grecia de azi. Vol. I și II.
109. H. Sienkiewitz. — Doamna Elzen.
- 110-111. Charles Lane Poor. — Sistemul solar. Vol. I și II.
112. Goethe. — Hermann și Dorotea.
113. Ivan Turghenief. — Faust
114. Liviu. — Legende Eroice.
115. Teodor Simons. — Pagini Romane.
116. H. de Balzac. — Amorul născut.
117. M. Lungianu. — La cruci.
118. Edgare Poë. — Povestiri extraordinare.
119. Voltaire. — Prințesa din Babilon.
120. Carl Ewald. — Icoane din viața plantelor și animalelor.
121. V. Vereșaghiu. — Amintiri din războiul din 1877.
122. Pietari Päivärinta. — Nuvele finlandeze.
123. Ouida. — O frunză în vijelie.
124. Leon Tolstoi. — Povestiri populare.
125. Al. Dumas-fiul - Un pachet de scrisori.
- 126-127. L. Tolstoi. — Cazacii.
128. C. Mendes. — Romanul Roșu.
129. M. Gorki. — Suflete nedăjduite.
130. N. Vaschide. — Somnul și Visele.
- 131-132. Tit. Liviu. — Războiul Romanilor cu Hanibal.
133. B. Constant. — Pribeagul.
134. George Ohnet. — Jale și băcurie.
135. Saltikow-Șcedrin. — Povești.
136. Al. Cazaban. — Rozica.
137. Harriet Beecher Stowe. — Coliba lui moș Toma.
138. Al. Dumas-Tatăl. — Cel doi studenți.
139. Voltaire. — Povestiri.
140. Carl Ewald. — Icoane din viața plantelor și animalelor. Vol. II.
141. Edmond Haraucourt. — Pélisson.
142. V. Rakosi. — Satul meu.
- 143-144. Camille Cocuand. — Suferințele Vulturășului.
145. Arthur Conan Doyle. — Doctorul negru.
146. I. Ciocârlan. — Fără noroc.
147. C. Dem. — Oamenii zilei.
148. I. Dragoslav. — Povești de Crăciun.
149. A. Fogazzaro. — Povestiri